

26-06

DE KORHAAN

VOGELWERK GROEP HET GOOI EN OMSTREKEN

DE KORHAAN

verenigingsorgaan van de vogelwerkgroep het gooi e.o.

verschijnt 5x per jaar

Redactie : Wim Duurland
Pieter Schut
Ruud Willemstein

Redactieadres : Menno Simonszstof 84
1216 LM Hilversum

Verzending en ledenadministratie: Bep Dwars-Van Achterbergh
Prinsenstraat 15
1211 LS Hilversum
035-233973

Het overnemen van artikelen is uitsluitend toegestaan na overleg met de redactie.

De redactie behoudt zich het recht voor artikelen voor plaatsing te weigeren.

De auteurs zijn zelf voor de inhoud van hun artikelen verantwoordelijk.

Inleveren copy: uiterlijk 1 februari.

INHOUDSOPGAVE:

BIJ HET AFSCHIED VAN HET JUBILEUMJAAR	136
EEN GEVOEL VAN GOOI-BEWUST ZIJN	137
DE ROL VAN DE PROVINCIE IN HET NATUURBEHEER	143
INVLOED VAN BEHEERSINGREPEN OP SOMMIGE BROEDVOGELS VAN 'T GOOI	148
ONTWIKKELINGEN IN TERREINEN VAN NATUURMONUMENTEN IN RELA- TIE TOT ENKELE KARAKTERISTIEKE VOGELSOORTEN . . .	155
OVERPEINZINGEN OVER NATUURONTWIKKELING	166
MOGELIJKHEDEN VOOR SOORTBESCHERMING IN DE PRAKTIJK . . .	176
DE VOORZITTER SLUIT AF: VOGELS HEBBEN ACTIEVE ORGANISATIE NODIG	186

BIJ HET AFSCHIED VAN HET JUBILEUMJAAR

Pieter Schut

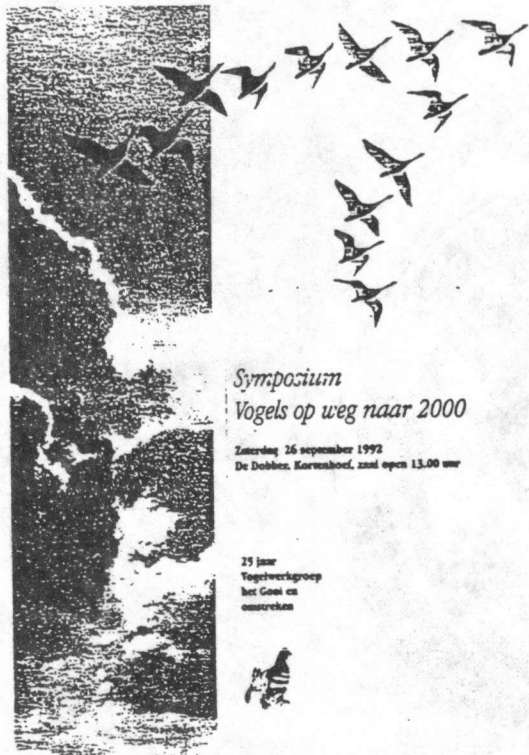
Hier is de beloofde extra editie van De Korhaan, een moment om even bij stil te staan. Want met deze extra editie sluiten we ons jubileumjaar symbolisch af. Dat jubileumjaar ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van onze vereniging, kende tal van hoogtepunten. Voorzitter Rob Kole, die aan het eind van dit nummer het laatste woord mag hebben dit jaar, zet alle evenementen nog eens op een rij.

Het onbetwiste hoogtepunt was ongetwijfeld ons jubileumsymposium op 26 september in De Dobber in Kortenhoeve. Onder de titel "Vogels op weg naar 2000" konden we die middag luisteren naar toespraken van zes zeer gevarieerde sprekers. Het ging over natuurpolitiek, natuurbescherming, Natuurmonumenten, Gooisch Natuurreservaat en dus bovenal over de rol die de vogels in dit brede natuurspectrum spelen.

Het leek de redactie interessant de speeches van toen op papier te zetten. Om de leerzame opmerkingen nog eens tot ons door te laten dringen en om de politieke beloftes niet te vergeten.

Voor het vele extra werk dat deze Korhaan opleverde, is de redactie dank verschuldigd aan Willem Jan Hoeffnagel, Rob Kole, Laura Mudde en Pon Ruiter, die de toespraken hebben uitgetypt en via de computer persklaar hebben gemaakt.

Corrie v.d. Baan maakte voor dit nummer enkele speciale tekeningen, terwijl we verder gebruik hebben gemaakt van veel mooi en toepasselijk werk van Wil Leurs en Ronald Sinoo.

PLANNEN

Terwijl we verder gaan, richting 2000, is dit toch ook nog even de plaats om stil te staan bij enkele plannen voor de toekomst. Want uiteraard komt er na het jubileumjaar geen rustjaar, maar gaan de activiteiten onverminderd voort. Zo zal er in de loop van 1993 een boekwerkje verschijnen met de titel "Waar vind je welke vogel in Gooi en Vechtstreek". Verder besteden we extra aandacht aan de Groene Specht, die uitgeroepen is tot "Gooise vogel van het jaar" en hopelijk kunnen we een deel van de plannen van Jelle Harder realiseren, om op een aantal plekken nieuwe vogelhutten aan te leggen in ons werkgebied.

Tenslotte hopen we ook verdere plannen uit te werken ter verbetering van De Korhaan.

De volgende uitgave verschijnt overigens half februari en kopij over de vogels van Gooi en Omstreken is als altijd van harte welkom.

* In 1967 vroeg de ene vogelaar aan de andere: "Zit er nog wat?". Een kwart eeuw later draaide er een bloeiende vogelwerkgroep met bijna 500 leden in Gooi en Omstreken.

EEN GEVOEL VAN GOOI-BEWUST ZIJN M.J.M. Vlaanderen

"Het Gooi is vol en verkeert in een noodsituatie. Het

natuurschoon moet onaangestast blijven". Niet een

tekst van mij, maar van de commissaris van de koningin Prinsen tijdens het eerste Gooicongres in 1959.

Menig burger had in die tijd zo'n gevoel van: "dat kan toch zo niet doorgaan zeg, wat is er aan de hand?" Nou, wat er aan de hand was, is eigenlijk met heel weinig woorden aan te geven. Aan de hand was de naoorlogse wederopbouw. Allerlei gemeenten waren drastisch bezig om voor hun woningzoekenden maar ook hun bedrijven te bouwen en toch ook de natuur te bedreigen.

En niet alleen burgers realiseerden zich dat dat zo niet goed ging; maar zo langzamerhand kwamen ook vele bestuurders in het Gooi er achter dat dat zo niet kon blijven. Dat je niet voor-het-vaderland-weg kon blijven bouwen. Of officieel roepen dat het Gooi vol was en dat vooral alle buurgemeenten daar rekening mee moesten houden. Want de eigen gemeente had nou eenmaal te veel woningzoekenden, bedrijven die toch in de buurt moesten blijven...

Vijfentwintig jaar geleden is het gewest Gooiland opgericht. Na lang praten, want zo hoort dat in de politiek, maar de tijd was er rijp voor. Het doel van het gewest was het behoud van het karakter van het Gooi, van het unieke landschap in het Gooi en ook van het oplossen van die naoorlogse woningnood. Het moest een sterk

orgaan zijn dat op de bres zou staan voor het Gooi.

Dat kun je uitspreken, maar daarmee is nog niet direct alles veranderd. We mogen toch constateren dat er veel van die opzet geslaagd is. Er kwam een grote gewestelijke bouwplaats van allure (want dat doen we in het Gooi niet zo maar, dat doen we met allure), namelijk de Oostermeent. Dit in plaats van steeds meer kleine stukken aan blijven bouwen aan de eigen gemeenten.

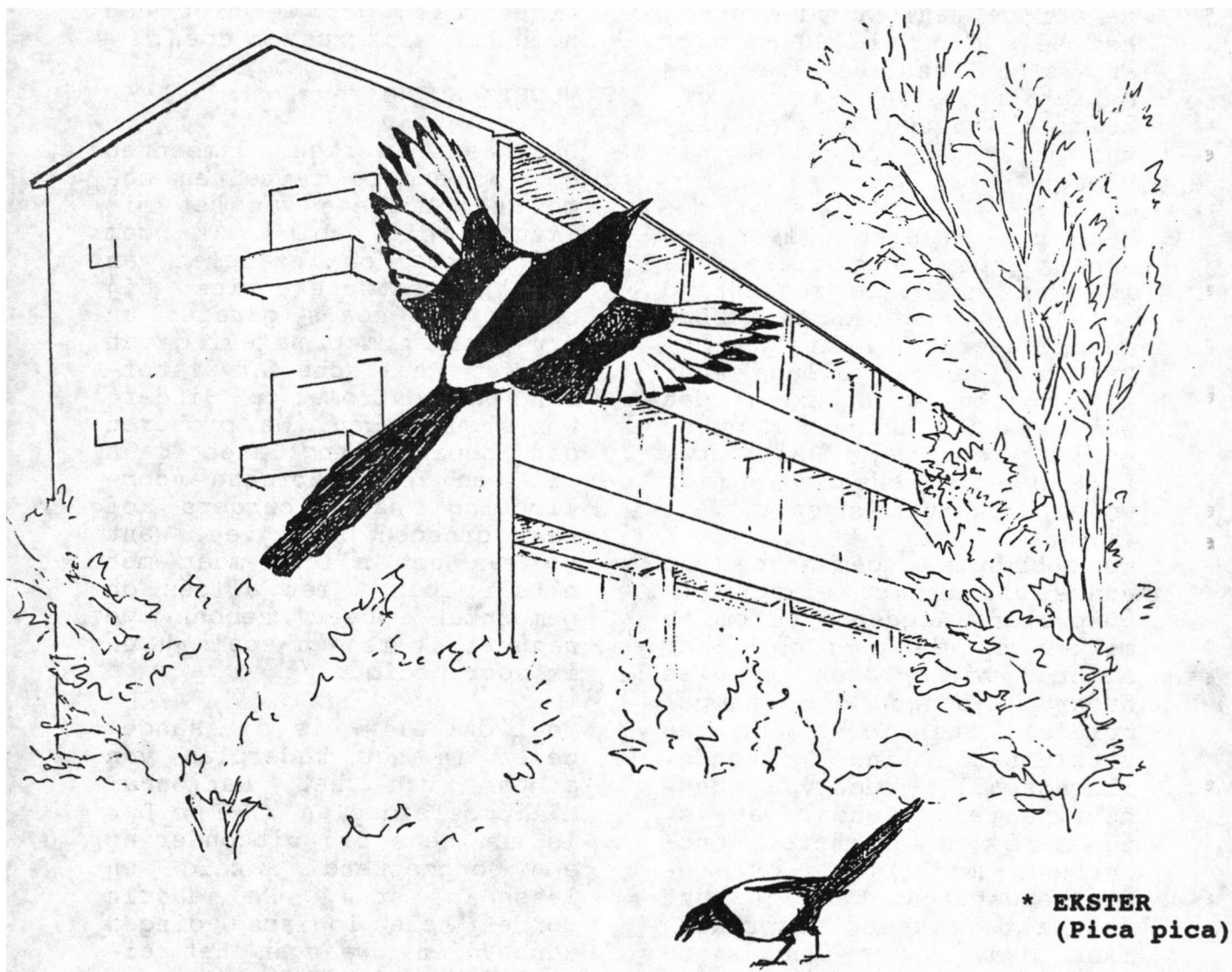
Wij hebben dat als samenwerkende gemeenten in Gooi en Vechtstreek vastgelegd in een regio-perspectief, dat is een intergemeentelijke visie op ons gebied. De grote lijn daarvan is (en die is uitermate essentieel voor natuur en dus ook voor vogels in deze regio): geen nieuwe aantasting meer accepteren. Niet meer woningbouw toestaan in natuurgebieden, geen nieuwe wegen meer. En proberen om in nauwe samenwerking tussen die gemeenten te komen om weerstand te bieden aan allerlei initiatieven, die het Gooi op allerlei terreinen zouden kunnen bedreigen. Kortom: een gevoel van Gooi-bewust zijn.

STEENMASSA

Het is natuurlijk best bijzonder dat een gebied dat al eeuwenlang letterlijk onder de rook van Amsterdam ligt, mooi is gebleven. Dat je daar kan lopen en een

schaapskooi ziet. Dat je
daar kan lopen en prachtige

plassen ziet. Natuurlijk: je
ziet er ook woonboten en

natuurlijk: je ziet er ook
de oprukkende steenmassa.
Maar toch: een gebied dat
heel mooi is gebleven. En
een gebied dat heeft durven

zeggen: wij bouwen niet
meer, wij maken er geen
nieuwe bedrijfsterreinen
meer. We proberen zo goed
mogelijk te reorganiseren

wat we hebben, maar voor nieuwbouw gaan we doen aan overloop.

Een enkel cijfer. Midden in de vorige eeuw woonden er in het hele Gooi 16.000 mensen. En in uw en ons jaar van oprichting, 1967, waren dat er zo'n 235.000. En dat aantal is ongeveer gelijk gebleven.

Maar het is niet alleen een succes-story. Het gruwelijke is, dat we in de tussentijd zo'n 30.000 woningen hebben gerealiseerd in dit gebied. Dan kan je dus alleen maar als conclusie trekken, dat wij gebouwd hebben voor de gezinsverdunding. Dat betekent dat de mensen die hier wonen, ook ruim wonen.

We hebben als gemeenten een aantal zaken met elkaar afgesproken. Afgesproken om te mikken op de overloop naar Almere. Afgesproken om niet hoger te bouwen dan (simpel gezegd) twintig meter en uitsluitend in uitzonderingsgevallen daarvan ontheffing te verlenen. Dat is, zo kan ik u verzekeren, ontzettend moeilijk voor gemeentebesturen. Want je kunt het met elkaar afspreken, maar dan is er ineens de kans op een prachtig hotel en dan doet er zich een gelegenheid voor voor een gemeente om zich mooi te profileren...en dan is het dus heel vervelend om naar het gewest te moeten gaan en daar te moeten vragen: is het goed? En dan te horen:

Nee, het is niet goed, want we hadden toch afgesproken als gemeenten met elkaar, dat we niet hoger zouden bouwen. Of: we hadden toch afgesproken dat we niet een nieuwbouwwijk zouden doen.

VOORLICHTING

Daarnaast werken gemeenten ook op andere terreinen samen ten behoeve van het milieu in dit gebied. Ik noem het gescheiden inzamelen van afval, controle-acties bij bedrijven, zoals garages en drukkerijen, op naleving van de Wet Chemische Afvalstoffen en controle op Hinderwetvergunningen. We proberen dat gepaard te laten gaan met een zeer gerichte voorlichting naar burgers of naar groepen bedrijven. Want je kan het alleen maar met elkaar doen. Niet alleen de gemeenten. Daar hebben we natuurlijk mensen zoals u en ik voor nodig.

Heel duidelijk is dat aangegeven in het kaderplan van aanpak van het Nationaal Milieubeleidsplan (NMP). Dat is nou eens bij uitzondering een ontzettend aardig en leesbaar stuk. En daarin worden hele logische dingen aanbevolen, waarvan het eigenlijk te gek voor woorden is dat je ze zou moeten herhalen.

Dat je natuurlijk moet samenwerken op het gebied van de ruimtelijke ordening. Dat je moet werken aan een intensivering van het landschaps-ecologisch onderzoek,

om de kwetsbaarheid van een gebied te beoordelen en een actueel beeld daarvan te krijgen. Daar moet je natuurlijk ook oud materiaal voor gebruiken en niet altijd weer ontzettend veel gaan investeren in nieuwe onderzoeken. Gewoon eerst eens kijken wat er is. Dan ben ik dus heel erg blij dat wij als gewest Gooi en Vechtstreek ook gebruik kunnen maken van de archieven van de vogelwerkgroep Gooi e.o. en ook omgekeerd.

Je moet vooral ook proberen eens wat te doen met elkaar en niet alleen maar praten en schrijven: gewoon wat doen. De provincie Noord-Holland stimuleert dat in hoge mate en ik heb wel eens het gevoel dat we daar als Gooi en Vechtstreek best wel eens wat enthousiaster op zouden kunnen inhaken.

Ik ga u niet helemaal vertellen wat er allemaal in dat NMP-Plus staat, maar het is juist voor mensen van een vogelwerkgroep een belangwekkend beleidsveld. Het gaat over systematisch samenwerken op allerlei terreinen. Een van die terreinen bestrijkt voorlichting en educatie.

Uit onderzoek is gebleken, dat het effect van milieuvoorlichting eigenlijk niet erg groot is. Want het eigenbelang loopt nou eenmaal niet altijd parallel met het meer collectieve milieubelang. Daar komt nog bij dat gedragsverandering pas op zeer lange termijn zichtbaar

wordt.

Dan kun je twee dingen doen. Denken: het heeft toch allemaal geen zin wat wij doen, of: dan moeten we het proberen met z'n allen en bij onszelf beginnen. Niet altijd zeggen: het gewest zal het wel doen, of dat is iets voor Natuurmonumenten. Probeer te kijken wat je zelf kunt doen.

SICILIË

Even een zijlijn. Ik herinner me nog goed toen we als studenten een reis gingen maken naar Sicilië. Toen kreeg iedereen - en dat vind ik nog steeds een gouden aanpak - een eigen stad toegewezen. Je was er nog nooit geweest, dus je moest puur op basis van boeken en plaatjes die stad tot jouw stad maken. Je moest niet alleen weten hoe de stadsmuren liepen en hoeveel treden een theater had, maar dan moest je ook weten waar het toilet was en waar je een ijsje kon kopen. En achteraf werd er gevraagd aan onze groep: wat was nou de leukste stad? En iedereen, zonder uitzondering, noemde z'n eigen stad. En dat geldt denk ik ook voor andere velden. Als je je eenmaal ergens in hebt vastgebeten, of het nu gaat over vogels, of water of grassen, dan is dat onderwerp waar jij mee bezig bent het allerinteressantste onderwerp. En dat is dus waar het NMP ook op mikt. Niet alleen dat gemeenten samen-

werken, maar ook dat organisaties als een vogelwerkgroep of het Gooisch Natuurreservaat of als Natuurmonumenten de handen ineenslaan

en proberen om met elkaar te komen tot een goede milieuvorlichting en daardoor een goede gedragswijziging.

* "Denk vanavond in bed eens aan de Gooise vogels".

STEUNPUNT

Regionaal of lokaal zou er een steunpunt aanwezig moeten zijn voor de vele actieve vrijwilligers. Het is mij bekend dat ook juist uw organisatie dat ontzettend graag gerealiseerd zou zien. Het zijn beleidslijnen die door het ministerie zijn ingezet en gemeenten en gewest in dit gebied moeten die lijnen enthousiast oppakken.

Probleem is dat boter-bijde-vis niet altijd in de lijn der verwachting ligt als het rijk mooie beleidsvoornemens uitspreekt. Het is natuurlijk heel fijn dat

er een mooi plan ligt, maar als daar geen geld bij is en je roept tegen een aantal mensen: gaan jullie daar nou eens wat mee doen, dan moet er toch iets meer.

Maar het is toch meer en ik hoop dat u daar vanavond in uw bed nog eens over wilt nadenken. Niet alleen kijken naar de politiek, maar kijken naar jezelf om er als betrokkene uit dit gebied iets van te maken.

Mr. drs. M.J.M. Vlaanderen is voorzitter van het gewest Gooi en Vechtstreek namens de VVD.

DE ROL VAN DE PROVINCIE IN HET NATUURBEHEER

F. Tielrooy

Ik denk dat in het beleid van de provincie Noord-Holland vrijwilligers een hele cruciale rol spelen. Waarom? Omdat de provincie niet alleen ingehuurd is voor het maken van hele mooie nota's. U weet, dat is een sterke eigenschap van de politiek: nota's maken. En dan vooral ook veel en soms ook heel dik. Die gaan dan allemaal een eigen leven lijden en heel vaak komt er niet zo ontzettend veel van uit. Dat stoort me een beetje.

Om dat nou een beetje meer relief te geven is het met name het beleid van de provincie Noord-Holland, om het praktisch handelen tot prioriteit nummer één te maken. Dat kunnen we niet zelf. Ik moet er niet aan denken: die 1200 ambtenaren vanaf het Houtplein in Haarlem uitrukend over Noord-Holland. Dat zou wat erg veel van het goede zijn. Nee, de taak van de provincie is eigenlijk het activeren van dat wat bij de burgerij leeft.

Wat heel belangrijk is, is dat wij van Texel tot het Gooi proberen initiatieven die burgers hebben, gemeenten hebben, organisaties hebben, op te wekken. Dat doen we door middel van het stimuleren van dit soort activiteiten.

Dat is ook bij de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken een belangrijk punt. Stelt u zich eens voor: 75 publicaties in 25 jaar tijd, uitsluitend door vrijwilligers. Dat is erg veel, maar het is ook een erg belangrijk gebied, laten we daar geen misverstand over hebben. Dus het komt het gebied toe, maar het geeft toch aan dat het leeft en dat moet je nou als overheid eigenlijk oppakken.

Wat naast praktisch handelen en publiceren belangrijk is, is de voorlichting en de educatie. En ook op dat gebied is deze vogelwerkgroep weer het ideale voorbeeld van wat de provincie wil doen: probeer door middel van het uitstralen van voorlichting en educatie een vliegwielt in beweging te brengen, waarmee steeds meer mensen worden meegezogen om goed en actief beleid tot stand te brengen.

Natuurlijk is de provincie Noord-Holland actief in Gooi en Vechtstreek, hoewel er hier en daar wel eens aan getwijfeld wordt. Er zijn wel eens gevoelens bij mensen die zeggen: hoort Gooi en Vechtstreek eigenlijk wel bij Noord-Holland? Nou, ik kan u verzekeren: ja hoor, voor honderd procent en met

het hele hart. Als er wel eens twijfel is dan zal ik zelf - afkomstig uit deze regio - die twijfel direct de grond inboren. Wij zijn en blijven Noord-Holland.

Een van de vele activiteiten die wij doen, ook weer samen met lokale overheid en met vrijwilligers, is ecologisch beheer. In het natuurbeleid is het ecologisch beheer het tot stand brengen van verbindingszones in dat hele kwetsbare gebied dat de Randstad is. Met 1744 bewoners per vierkante kilometer is dit gebied dichter bevolkt dan het Ruhrgebied, om maar eens wat te noemen.

Ik ben blij dat wij er in slagen om in het Gooi een landschap in stand te houden dat door oud-commissaris van de koningin R. de Wit een "illusielandschap" wordt genoemd. Een landschap dat ineens geheel anders is als je de bocht omgaat: of versteend of opnieuw bos, hei, zand. Ik denk dat het in stand houden van dit landschap, met daarin de flora en de fauna, van groot belang is. Daartoe is ecologisch beheer en het oproepen van krachten die daarmee bezig zijn, van groot belang.

JUBELTONEN

Wij doen dat op basis van het Natuurbeleidsplan van het Ministerie van Landbouw en Natuurbeheer. De Tweede

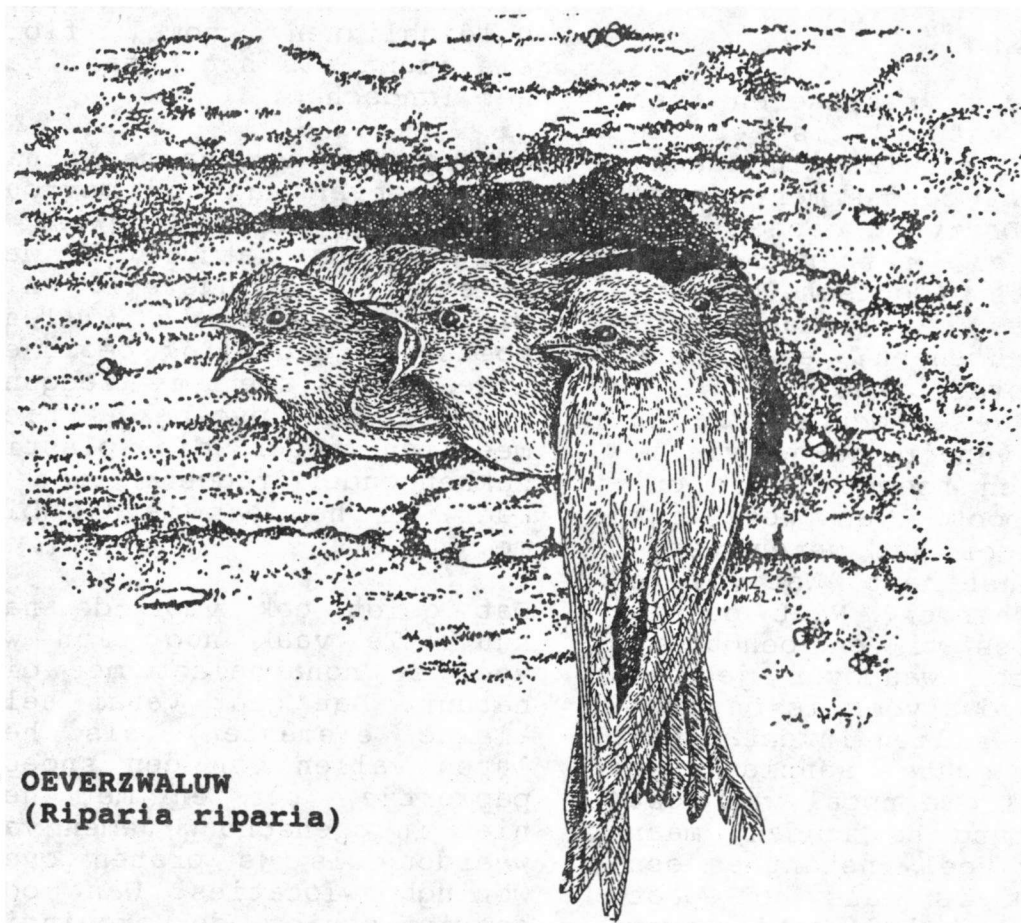
Kamer heeft over dit plan gesproken in jubeltonen en de kamer wil dat het kabinet dit plan niet in dertig maar in twintig jaar gaat realiseren.

Juichend is ons hart dus, als je bezig bent met natuur en landschap en zeker als gedeputeerde van de provincie. Maar droef wordt het als je dan vervolgens constateert dat hier niet aan de orde is "het geld en de Zwitsers". Er is geen geld en dan komen we natuurlijk niet zo veel verder met elkaar. Dan houden we elkaar maar een beetje voor de mal. En dat heb ik dan ook tegen kamerleden en tegen het kabinet gezegd. Want nu zitten we alleen voor de Bühne mooi weer te spelen en kunnen we in de praktijk niet verder. Zo niet de provincie Noord-Holland. Want, zo zeggen wij dan, als het rijk het niet doet, doen we het zelf. Wij hebben dus gevraagd aan de Staten: geef ons wat extra geld voor natuurbeheer. En voor de tweede keer, dus ook in de begroting 1993, hebben de Staten daarin toegestemd, omdat ook hen natuur en landschap aan het hart gaat.

Een van de grote speerpunten in het beleid is het weidevogelgebied. Nou is daar in Noord-Holland erg veel van en de contacten met agrariërs daarover zijn zeer intensief. De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat niet alle agrariërs even enthousiast zijn. Maar ... er zijn

er in Noord-Holland steeds meer. Zelfs op Texel zijn er positieve signalen en daar ben ik best een beetje trots

op, want Texel heeft het er erg moeilijk mee en datzelfde geldt ook voor de Vechtstreek.

* OEVERZWALUW
(*Riparia riparia*)

Als het nu gaat om natuurontwikkeling in uw gebied noem ik een aantal ontwikkelingen. Allereerst de zandrijgebieden (Cruysbergen, Koedijk). Hier proberen wij een aantal vogelsoorten als de Oeverzwaluw en de IJsvogel door beheersmaatregelen te behouden, omdat het kritisch bedreigde soorten zijn.

Ik wil graag ook het Gooisch Natuurreservaat noemen, waar ik als voorzitter natuurlijk ook het hart heb liggen en waarin we zeer actief zijn, mede dankzij de Gooise gemeenten.

Verder denk ik dat de ontwikkelingen op de Meentgronden van groot belang zijn (Oostermeent en de Kampen).

Ook daar stimuleren we de natuurontwikkeling. Samen zijn dit enkele praktische voorbeelden, kernelementen van zaken die de provincie voor ogen staan.

ONDERZOEK

Buiten dit realiseren van "nieuwe natuur" is er in feite een ontwikkeling gaande van het beschermen van de natuur. Daarvoor hebben provincie en natuurbeherende instanties (Gooisch Natuurreservaat, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten) een grote verantwoordelijkheid.

Een van de elementen die ik hierbij vanuit de provincie zou willen noemen is de onderzoekspoot. Van wezenlijk belang voor het weten waarover je het hebt. Wat wil je nou beschermen? Niet getuigend alles willen behouden, maar weten waarover je het hebt. En daarvoor is de provinciale milieu-inventarisatie. Een echte, aanzienlijke data bank die nogal wat kost om in stand te houden, maar die voor veel instanties een vraagbaak is, als het gaat om allerlei informatie over natuur en landschap.

Daarbij is gekomen, wat wij met een deftig woord noemen "monitoring". In het Nederlands: Kijken of ook uitkomt wat je denkt dat er moet gebeuren. Want je kunt wel allerlei voornemens hebben en het opschrijven en ook de wei ingaan. Maar het is ook belangrijk om na een jaar of vijf te weten of ook uitkomt wat je jezelf voor ogen had

gesteld.

Ik denk dat er in de afgelopen jaren, zeg vanaf midden jaren tachtig, er een gigantische vooruitgang is te zien in een aantal ingezette beleidslijnen, zowel flora als fauna als het totaal van het landschap.

Overigens - en daarmee sluit ik nog even aan bij mevrouw Vlaanderen van het Gewest - het begint natuurlijk wel allemaal bij onszelf. Als wij milieubeleid willen, moeten we eigenlijk beginnen tegen de slager te zeggen: ik wil dat pvc-bakje niet meer en tegen die plastic zakkenhouder zeggen: laat u maar, ik heb een mandje bij me.

Dat geldt ook voor de natuur. Te vaak nog zijn we veel te nonachalant met die natuur. Dat gaat vanaf hele kleine elementen, als het laten vallen van een snoep-papiertje, tot en met het niet in ogenschouw nemen van waarden als we praten over woningbouwlocaties. Want ook daarin schiet de provincie best eens tekort. Maar goed, nu ga ik veel te ver.

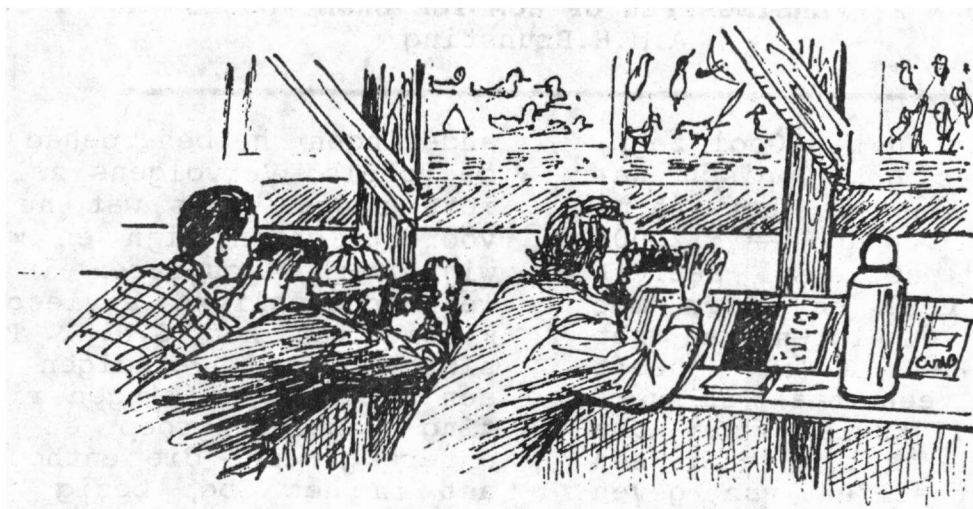
Onze provinciale milieu-inventarisatie is een inventarisatie van planten, vogels en macro-fauna, die enerzijds verzameld is door de samenwerkende vogelwerkgroepen van Noord-Holland en anderzijds ter beschikking staat van hen. Die wisselwerking heeft een dusdanige

vorm aangenomen, dat we zelfs voor hele grote databanken, zoals van het Centraal Bureau voor de Statistiek interessant zijn. Daar zijn zelfs boeken uit voortgekomen, zoals "Broedvogels van Noord-Holland" en "Vogels tussen Vecht en Eem".

Wat wij ook proberen tot stand te brengen is het terugbrengen van gewasbeschermingsmiddelen. Noord-Holland heeft het grootste bollenaaraal van West-Europa. Dat was altijd Lisse-Hillegom, maar dat is voorbij. Of daar nu al te blij moeten zijn laat ik in het midden. Als ze bloeien ziet het er aardig uit, maar grote delen van het jaar vind ik het er wat troostelozer uitzien. Je kunt er over twisten: is gespikkeld zwart mooier dan gespikkeld rood? Maar wat wel een groot probleem is, waar we absoluut op dit mo-

ment te weinig greep op hebben, is de verontreiniging van bodem en water door de bestrijdingsmiddelen van een dergelijke teelt. Dat spanningsveld wordt steeds meer opgeroepen en wij hebben dan ook met de standsorganisaties afgesproken dat wij tot een centrering komen van het bollenareaal, met name in de Kop van Noord-Holland.

Om heel dicht bij huis te eindigen, iets over het Spanderswoud. Vanuit het GNR willen wij het natuurlijke beheer continueren, maar, ik zeg er maar eens heel duidelijk bij: niet in de oorspronkelijke vorm. Ik heb er ook van meet af aan geen misverstand over laten bestaan dat het omtrekken van bomen en het volstrekt onherkenbaar maken van het bos, niet het beleid zal zijn van het Gooisch Natuurreservaat.

*** Een belangrijke plek in Noord-Holland: de vogelhut in het Laarder Wasmeer.**

Wat wel het beleid zal zijn, is het natuurlijk beheer van het bos en het dus niet meer in ordentelijke vorm brengen - alles netjes aangeharkt, alle dooie hout weggehaald - dat is niet meer aan de orde. Wij willen proberen van het Spanderswoud in deze hele drukke regio, waar veel mensen ook genieten van het Spanderswoud, de natuur terug te brengen.

De presentatie van de gids "Vogels zien en beschermen" (van Jelle Harder) kent een zevental kritisch bedreigde vogelsoorten. Wij moeten verschrikkelijk oppassen dat we niet op korte termijn in een situatie terechtkomen, dat vanwege de drukte in deze regio de natuur nog verder teruggaat. Wij, in de provincie Noord-Holland, hebben daarbij het werk van zovelen als vrij

williger in de vogelwerkgroep Gooi en Omstreken, bitter- en bitterhard nodig. Vijfentwintig jaar heeft u uw werk gedaan; ik hoop echt - namens het provinciaal bestuur - dat de komende vijfentwintig jaar even intensief dit werk zal worden gedaan. Want alleen dankzij mensen die het veld in gaan kan, kan de natuur de kans, die zij van de politiek heeft gekregen, echt waarmaken. Op de barricade voor de volgende vijfentwintig jaar.

F. Tielrooy is gedeputeerde voor natuurbescherming en openlucht recreatie voor de provincie Noord-Holland namens de PvdA. In die functie is hij onder meer ook voorzitter van het Gooisch Natuurreservaat.

INVLOED VAN BEHEERSINGREPEN OP SOMMIGE BROEDVOGELS VAN 'T GOOI

A.M.H. Brunsting

Wie natuur in het Gooi zegt, zegt zeker ook Gooisch Natuurreservaat en het thema "Vogels op weg naar 2000" heeft wat het Gooi betreft dus ook veel te maken met het doen en laten van het G.N.R. Het G.N.R. heeft duidelijk een taak en verantwoordelijkheid voor die vogels. Ik zal u daar een paar voorbeelden van geven van de gevolgen die de ver-

anderingen hebben gehad op de vogels. Vervolgens zal ik iets zeggen over wat nu de vooruitzichten zijn en waar wij over filosoferen in de wetenschappelijke adviescommissie van het G.N.R. Tenslotte zal ik eindigen met een aantal opmerkingen richting vogelwerkgroep en ook andere groepen die enthousiast in het Gooi bezig zijn de natuur te bestuderen.

De doelstelling van het G.N.R. is al voor de oorlog geformuleerd en dat is: de instandhouding van het natuurschoon in het Gooi door verkrijging van aldaar gelegen terreinen, teneinde deze ten eeuwigen dagen ongeschonden als natuurreservaat te behouden en aan het publiek door vrije toegang van die terreinen, onder eventueel te stellen bepalingen, van het genot van dat natuurschoon te verzekeren. Dit is al enigszins gedateerde taal die wij op dit ogenblik al niet meer uitslaan, maar het geeft ook een aantal verschillen aan, van hoe het opgezet was en hoe we er nu over denken.

Natuurschoon, dat staat een beetje ver van ons af, daar ga je naar kijken en daar geniet je van en dat is mooi.

De afhankelijkheid die we nu voelen van natuur en milieu die zie je daar nog niet in. Het gaat om behouden, het was er al maar dreigde te verdwijnen. Het was een afwisseling, kleinschalige afwisseling van heide terreinen, zandverstuivingen, bossen in de vorm van landgoederen en aangeplante bossen uit de vorige eeuw, engen, akkertjes en meenten. Het publiek moest dus van het natuurschoon verzekerd worden.

Als je nu kijkt hoe in de beheersplannen 1989/1994 dat natuurschoon uitgewerkt is dan zie je daar drie belangrijke elementen.

Het natuurschoon wordt uitgelegd in de vorm van voorkomende leefgemeenschappen en soorten in het meest geschikte milieu.

Dat is dus andere taal dan natuurschoon, dat gaat dus over eco-systemen. Geologische structuur en landschappelijke variatie zoals men die voor de oorlog wilde bewaren. En het gaat niet alleen over hoe wij tegenwoordig natuur verstaan, maar het gaat ook om archeologische en cultuurhistorische elementen. Dat zijn natuurlijk ook waardevolle elementen in de natuur van het Gooi, tekenen van een duizendjarige bewoning.

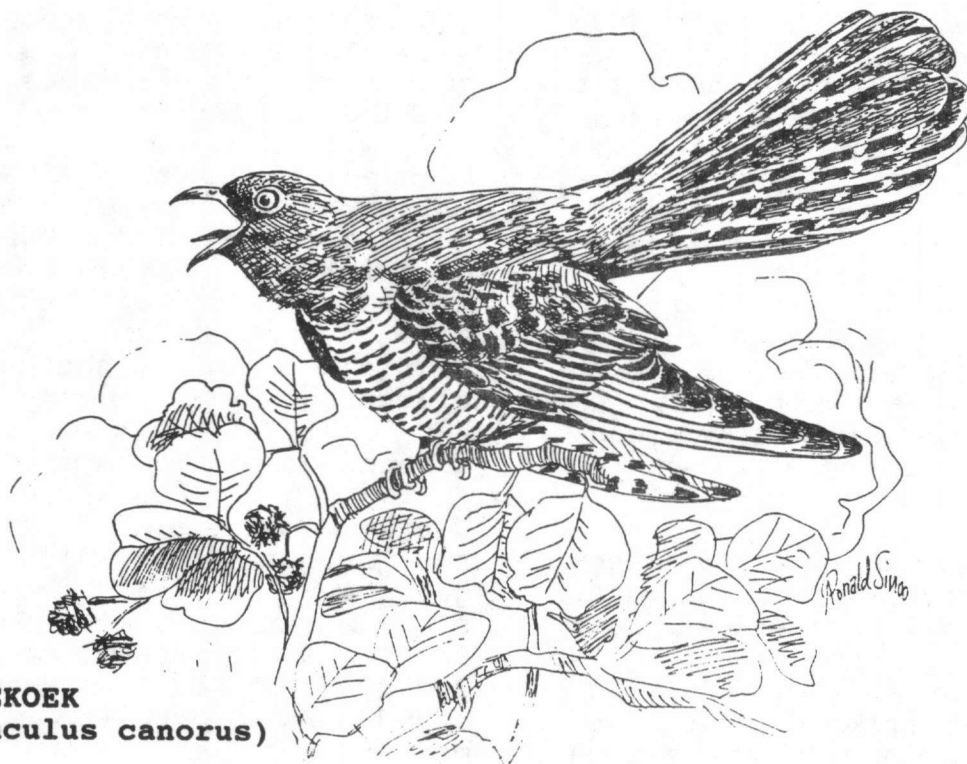
Die eco-systemen beïnvloeden hoe in het G.N.R. naar vogels wordt gekeken. De eerste consequentie van vogels is dat het beheer van het G.N.R. is gericht op het in stand houden van eco-systemen en het beheren van die eco-systemen en geen beheer gericht op, ten minste niet op de eerste plaats, een groep organismen of een soort.

Ik ben lid van de wetenschappelijke adviescommissie die adviseert de stichting G.N.R., een kleine stichting die niet de beschikking heeft over een uitgebreide staf ecologen dus de wetenschappelijke kennis wordt ingebracht door onafhankelijke wetenschappers.

Zij adviseren vanuit deze kennis maar daarbij natuurlijk zonder materiële en po-

litieke overwegingen, daar hebben zij geen verantwoordelijkheid voor. Ik ben zelf dieren-ecoloog, gespecialiseerd op insecten,

dus als ik straks wat domme dingen over vogels zeg dan moet u mij dat maar niet kwalijk nemen.

* **KOEKOEK**
(*Cuculus canorus*)

BEHOUDEN

Veranderend beheer, dat heeft natuurlijk alles te maken met hoe kijken wij tegen de natuur aan en hoe tegen goed beheer.

Vroeger voor de 2e wereldoorlog bestond die opvatting over goed beheer dat was behouden, dus moest je niets doen, de natuur zorgt immers voor zich zelf. Die afwisseling van landschappen en de vele soorten daarin die wilde men behouden.

Het idee niets doen leefde in het hele land maar wat

men al gauw merkte dat was dat het niets doen resulteerde in het langzamerhand verdwijnen van dat wat men wilde behouden.

Na de 2e wereldoorlog liet men dit idee dus achter zich, men begon te beseffen dat wat men wilde behouden eigenlijk geen echte natuur was. Het was een halfnatuur en wat men wilde behouden dat was de natuurlijke waarde van het oude agrarische landschap. Daar gebeurden allerlei dingen, daar waren boeren bezig, daar werd vee geweid, geplagd en als je

dat wilde behouden dan moest je dat beheer zoveel mogelijk voortzetten.

Het paste goed bij het G.N.R. Men brandde de heidevelden, later werd er ook gemaaid en in een later stadium geplagd alles om die heidevelden te behouden.

Wat de bossen betreft was het idee dat is produktiebos. In de jaren tachtig veranderden die inzichten verder, onder invloed van theorieën in de ecologie, over inzichten in de werking van eco-systemen, in kringloop, in energiestromen, meer inzicht in wat bepaalt nu de soortenrijkdom van een gebied, de eiland-theorie, en ook onder invloed van de milieu-problematiek kwamen gedachten op zoals natuurontwikkeling, herstellen van ecologische processen.

Dat was een basisvoorwaarde voor het behoud van de biodiversiteit waar het uiteindelijk op grote schaal om ging.

Wel, binnen die oude doelstelling van afwisseling van landschap vinden de ideeën van natuurontwikkeling steeds meer doorwerking in het beheer van de elementen van dat landschap.

SPANDERSWOUD

Nu nog twee belangrijke veranderingen die tot wijziging in het beheer hebben gevoerd. Dat was de toepassing van de natuurbeschermingswet op delen van het G.N.R. en

hoera! het Spanderswoud werd ons in de schoot geworpen.

Ik wilde wat vertellen over voorbeelden van veranderend beheer. U kent wel de heidevelden die men voor de oorlog wilde bewaren, dat waren de open heidevelden en wat men kreeg door niets doen waren boompjes en vergrassing.

In die heide kwamen allerlei prachtige planten voor zoals de Blauwe gentiaan. Wat men ook wilde behouden was de afwisseling van bos en kleine akkertjes in de eng.

Wie op het ogenblik op de Zuiderheide gaat lopen ziet als grote verandering de begrazing met runderen. Er wordt geplagd en gekapt op de Zuiderheide. Daarbij hoorde ook de doelstelling tot het tegengaan van vergrassing en verbraming.

De honden moeten aan de lijn gehouden worden als voorwaarde voor het grazen van de runderen. Zo kreeg men minder mest en verstoring, want honden in het Gooi is een groot probleem.

Als je je zo een verandering voorneemt moet je niet verwachten dat je dan onmiddellijk de mooie eindsituatie krijgt.

Het effect wat we nu gezien hebben op de Zuiderheide is dat je tussen het gras steeds meer kiemplantjes van heidestruiken ziet. De indruk van de boswachters is dat Konijnen en Fazanten minder schuw zijn geworden. De verwachting is dat onder de vogels meer grondbroeders

komen en de vogelwerkgroep heeft geconstateerd dat er een duidelijke toename van de Boomleeuwerik is, kenmerkend voor schrale heide.

Dit geldt ook voor de Veldleeuwerik en ook de Roodborsttapuit doet het op dit ogenblik heel goed. Het

* ROODBORSTTAPUIT
(*Saxicola torquata*)

ziet er naar uit dat je niet de verkeerde kant op gaat met dat nieuwe beheer, het heeft goede effecten.

Begrazing gebeurt ook op de Tafelbergheide en de Bussumerheide met schapen, en bij het Laarder Wasmeer met runderen.

In het Laarder Wasmeer is gekeken wat gebeurt er nu met de vogelbevolking en daar zie je ook zo'n veranderd beheer resulteren in toename van Vinken en Gekraagde roodstaarten.

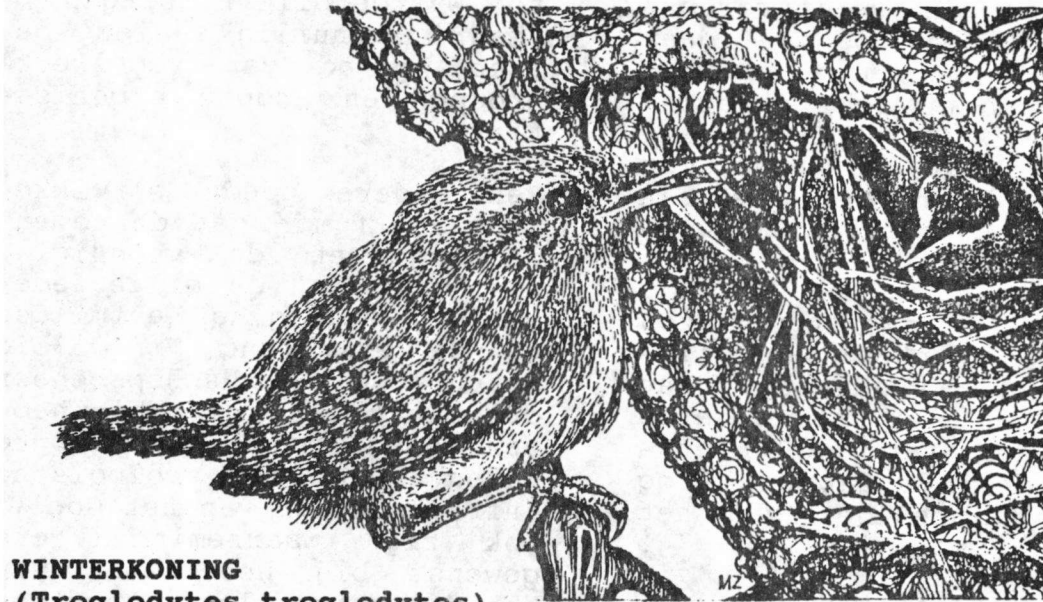
Een ander voorbeeld, het Spanderswoud, dat was wat veel critici noemden een plantsoen. Bomen van dezelfde ouderdom geen ondergroei en een arm biologisch eco-systeem.

STRUKTUUR

Bij dit eco-systeem horen weinig soorten en lage aantallen soorten vogels. Met een toename van structuur in het bos, een toename van dood hout en schuilgelegenheden krijg je gelijk een toename van de vogelbevolking. Als je iets aan het Spanderswoud wilde doen, dat was wat een aantal groeperingen in Hilversum voor stonden, dat was het kappen van open plekken wat bomen omtrekken, je gaat bomen ringen dan krijg je steeds meer structuur in het bos. Bosverjonging geef je een kans en dan krijg je een soort kunstmatige struiklaag en je krijgt dood hout wat allerlei vogels een kans geeft.

Een lid van de vogelwerkgroep heeft daar uitgebreid waargenomen en die kwam tot de constatering dat de Winterkoning duidelijk in de laatste jaren was toegenomen. Dit was dus een goede

reactie van vogels op een veranderend beheer.

* WINTERKONING
(Troglodytes troglodytes)

Dood hout betekent ook meer gelegenheid voor spechten. Ook die zijn in aantal toegenomen. De Tuinfluiter en de Grauwe vliegenvanger profiteren van de open plekken. En niet te vergeten de Bosuil en de Sperwer namen toe.

Een ander voorbeeld wat ik alleen maar kort aanstip is het veranderend beheer op de eng. Het streven van het G.N.R. is om steeds meer akkertjes onder strenge voorwaarden te laten gebruiken door boeren en men hoopt zo de Patrijs weer terug te krijgen.

VERSNIPPERING

Hoe moet het nu verder? Als je de kaart van het Gooi

bekijkt dan zie je een enorme versnippering van het landschap. Het G.N.R. zie je als losse vlekken met rijkswegen en bebouwing er tussen. De fauna is echter gebaat bij grote beheerseenheden. Zo zie je de Das die daar duidelijk onder te lijden heeft en verkeersslachtoffer wordt en waarvan het aantal in Nederland de laatste tijd erg terug is genomen.

Maar ook vogels hebben daar mee te maken, verstoring aan de randen, en isolatie door die grote barrières die maken dat de vogelstand erg achteruit is gegaan.

Het beleid van het G.N.R. is gericht op ontsnippering en het zou goed zijn als de

politiek dit zou willen ondersteunen. Het opheffen van barrières en onttrekken van wegen aan de verkeersfunctie. Rijksweg 27 zal daar niet toe komen maar de Langheuzerweg en de Spanderslaan die van nergens naar nergens lopen, daarvan zou het fijn zijn als die aan het verkeer onttrokken worden.

Ook voor de rijkswegen zou je kunnen denken aan wildtunnels en viaducten. Het samenvoegen van de diverse heidevelden tot een begrazings-eenheid staat ook hoog op de verlanglijst van het G.N.R.

Verder wordt er gesproken over de begrazing van bossen, er is wel een natuurlijke begrazing van Reeën en Konijnen, maar de zuid zal een heel goed voorbeeld kunnen zijn waar begrazing een stuk meer diversiteit in onze bossen kan brengen. Je zou ook kunnen denken, maar dan ben ik wel erg in de toekomst aan het filosoferen, over een eenheid tussen Eem- en Gooigebied. Grote grazers liepen vroeger niet alleen op de heidevelden maar gingen in de winter naar het ene gebied en zomers naar de heidevelden. In de winter zaten ze meer in de rivierdalen.

EVALUATIE

Een zwak punt van het G.N.R. is de continue evaluatie van de beheersmaatregelen. Het

G.N.R. is een kleine organisatie, er zijn geen ecologen in dienst. We hebben tot nu toe waardevolle bijdragen (maar natuurlijk niet genoeg) gehad van vogelwerkgroepen en andere organisaties.

Een andere goede ontwikkeling lijkt mij dat de samenwerking met de vereniging van vrienden, de milieufederatie, vereniging Leefmilieu en de stichting Vrijwillig Natuur- en Landschapsbeheer dat die botje bij botje hebben gelegd om een rapport te maken van de ecologische infrastructuur van het Gooi. Ook zijn waarnemingen erg gewenst bij het nemen van beheersmaatregelen. Je legt de nulsituatie vast en kijkt naar verloop wat het gevolg is van het experiment. Kennis stuurt de verdere ontwikkeling in het G.N.R. Conclusie is dat er veel bereikt is, dat er nog veel te wensen is en nog veel te doen is om met de vogels op het jaar 2000 af te stappen.

Dr. A.M.H. Brunsting is Wetenschappelijk Hoofd-medewerker vakgroep natuurbeheer aan de Landbouw Universiteit Wageningen.

Hij is tevens lid van de wetenschappelijke adviescommissie van het Gooisch Natuurreservaat.

**ONTWIKKELINGEN IN TERREINEN VAN NATUURMONUMENTEN IN RELATIE
TOT ENKELE KARAKTERISTIEKE VOGELSOORTEN**

E.P.L.Hessels

Natuurmonumenten heeft in de loop van deze vijftwintig jaar regelmatig contacten met de Vogelwerkgroep gehad. Die contacten waren, voor zover ik mij dat voor de geest kan halen, over het algemeen goed. Soms waren er wel eens verschillen van inzicht en dan hadden we wat felle discussies, maar ik denk dat ik, de balans opmakend, moet zeggen dat wij ontzettend veel aan de mensen van de Vogelwerkgroep te danken hebben.

Ik begin mijn verhaal met het aangeven van een wat groter kader. De terreinen van Natuurmonumenten in Nederland hebben een gezamenlijke oppervlakte van ongeveer 65.000 hectares. De bezittingen van Natuurmonumenten in deze omgeving liggen zo ongeveer in het midden. Het zwaartepunt ervan ligt in het Vechtplassengebied. Aan de oostzijde van deze regio, in het Eemland, zijn wij aan het "sprokkelen" om er langzamerhand een aaneengesloten gebied te verwerken.

Het is mijn bedoeling om eerst in grote trekken een schets te geven van de terreinen en van de essentie van de problematiek bij het beheer daarvan. Daarbij zal

ik mij, uiteindelijk, vooral gaan richten op de natte gebieden in de Vechtplassen.

Zoals u als vogelaars allemaal wel weet, liggen de 's-Gravelandse landgoederen op het grondgebied van 's-Graveland, langs het grensgebied met Hilversum. Deze terreinen vormen een belangrijke keten. Ze zijn in sterke mate door de mens aangelegd en worden gekenmerkt door de grote afwisseling van open terreinen, graslanden, opgaande bossen, die veelal erg oud zijn, en door waterpartijen. Er zijn in deze terreinen bovendien nog een aantal cultuurhistorische elementen, zoals het Capitool.

Het is dus een gebied waar cultuur en natuur sterk verweven zijn. Binnen de structuur, die wordt gevormd door het netwerk van paden en belangrijke kernpunten van gebouwen en hun omgeving, liggen zogenaamde "vakken" waar wij de natuur in hoge mate zijn gang laten gaan. Dat betekent dat er in de loop van de jaren in die vakken, onder andere, zeer veel bomen dood mochten gaan. Ik denk dat het beheer, in de naaste toekomst, langs dezelfde lijn zal worden uitgevoerd.

Voor wat de vogelbevolking betreft, zijn er in de afgelopen vijftwintig jaar geen grote wijzigingen opgetreden. Wel waren er fluctuaties, die zich ook in de toekomst voor zullen doen. We hebben in deze gebieden een groot scala van bosvogels, veel roofvogels en

uilen en ook de IJsvogel zit in dit gebied.

EINDE-GOOI

In het gebied Einde-Gooi, aan de zuidkant van Hilversum, hebben we te maken met een bosgebied dat ligt op de

* **ZWARTE SPECHT**
(*Dryocopus martius*)

overgang van de hogere zandgronden naar de lagere weidgronden, die ten zuiden en ten westen gelegen zijn.

Toen wij dat, ongeveer vijf-

tig hectare grote gebied, aankochten, troffen we gelukkig een gebied aan dat vrij extensief beheerd werd. Hoewel er veel exotische boomsoorten voorkomen, zoals

de Larix en de Douglas, proberen wij, via een geleidelijk "omvormingsbeheer" in dit gebied een zo natuurlijk mogelijk bos te krijgen. Een

aantal delen van het gebied bestaan uit een al wat ouder bos. Tabel 1 laat de ontwikkeling van enkele vogelsoorten over twintig jaar zien.

Soort	Paren in 1969	Paren in 1989
Vier Spechtensorten	18	30
Zes Mezensorten	105	170
Boomklever	3	10
Boomkruiper	13	36

Tabel 1 Vergelijking van het aantal broedparen van enkele soorten in soortenrijk ouder bos in Einde Gooi.

U kunt zien dat er een sterke ontwikkeling is van het aantal broedparen van de vier gespecificeerde soorten groepen holenbroeders. De gegevens hebben wij dankzij het werk van de Vogelwerkgroep via de heer Jonkers, kunnen verkrijgen.

Dit is een voorbeeld van een ontwikkeling, waar wij duidelijk proberen er voor te zorgen dat er meer oud hout is voor de holenbroeders.

EEMLAND

Het Eemland ligt, zoals u weet ten oosten van Hilversum en de Gooise gemeenten. Hier slingert de Eem door het omringende, geweldig klein geparcelleerde landbouwgebied, dat zeer intensief in gebruik is. In het gebied liggen schitterende dobben, die daar, als gevolg

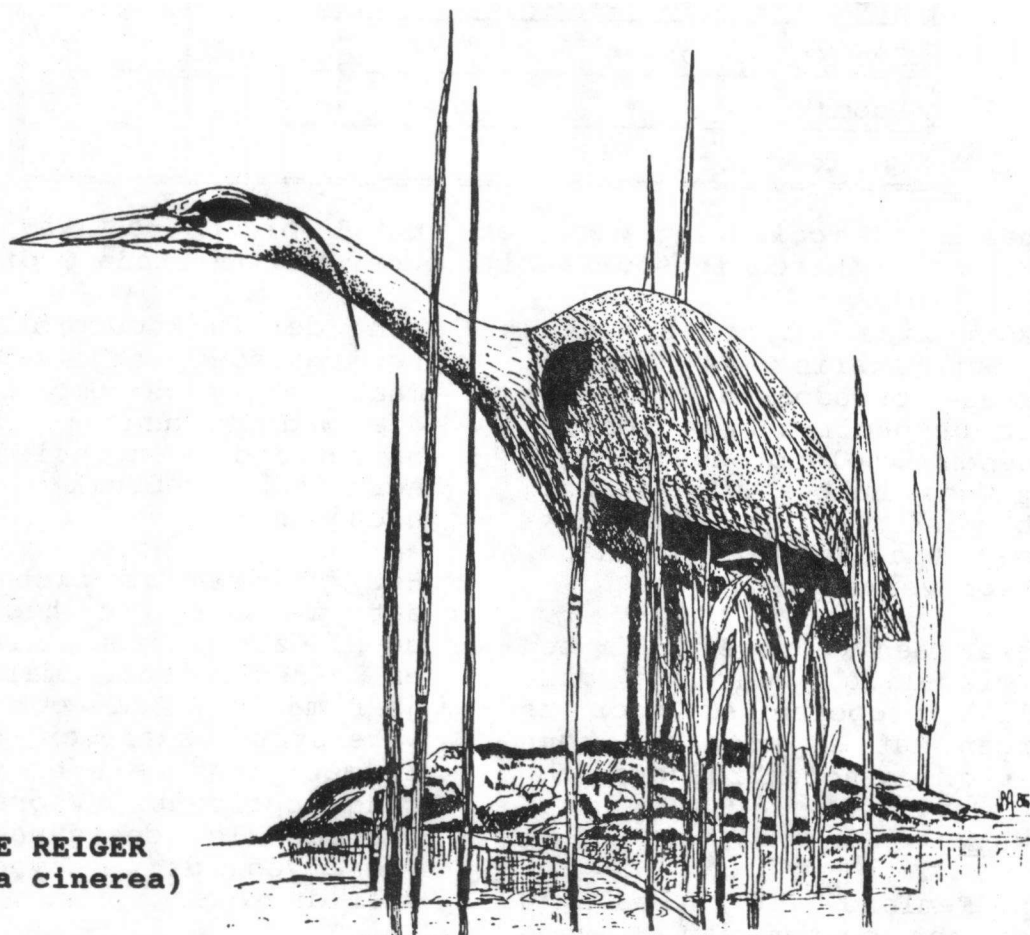
van de dijkdoorbraken, in het verleden, zijn ontstaan, maar ook in de omgeving van die waaien kunt u zien hoe ontzettend intensief het agrarisch gebruik van de grond is.

Het probleem is niet alleen dat de boer er heel veel doet, zoals mest uitrijden en verschillende malen per jaar maaien, maar ook dat de waterstand daarvoor zodanig is gewijzigd, dat er verdroging optreedt. Vooral dat laatste is desastreus geweest voor de weidevogels en voor de watervogels.

Natuurmonumenten is in dit gebied bezig gronden te verwerven, maar het is nu nog een sterk versnipperd bezit. Op het ogenblik moeten we zeggen dat we er eerst een behoorlijk aaneengesloten gebied zullen moeten verwer-

ven, om te kunnen komen tot maatregelen als het opzetten van de waterstand of tot het extensiveren van het agrarisch gebruik. Onze doelstelling voor dit gebied, die overigens ook in de landinrichtingsplannen is

vastgelegd, is dat we dit gebied weer willen gaan ontwikkelen tot een goed weidevogelgebied en, voor zover dat hier kan, ook tot een goede omgeving voor watervogels.

* **BLAUWE REIGER**
(*Ardea cinerea*)

VECHTPLASSEN

Ik ga over naar het gebied van de Vechtplassen. Helemaal in het noorden ligt het Gooimeer. Van daaruit strekt het sterk aaneengesloten gebied zich uit vanaf het

Naardermeer via de Ankeveense plassen, die gelukkig ook een heel groot stuk aaneengesloten zijn, maar ook deels versnipperd zijn. Van daaruit loopt het gebied door via de Kortenhoefse plassen naar het ten zuiden

daarvan gelegen gebied van de Loosdrechtse plassen, de Breukeleveense plas en het gebied van Tienhoven.

De bezittingen van Natuurmonumenten in de Vechtplassen vormen op zich toch een behoorlijk gebied. Ik meen dat we daar zo ongeveer zesen-twintighonderd hectare bezitten. Maar, er missen ook nog erg veel stukken tussen en zoals de kaarten nu liggen zullen we er rekening mee moeten houden dat het gebied natuurlijk niet geheel in eigendom van Natuurmonumenten zal kunnen komen.

Wegen, dorpen zullen daar blijven liggen, met de bijbehorende bestemmingen. Waar we echter in de verdere toekomst naar toe willen, is dat daar toch meer uitwisselingsmogelijkheden van gebieden komen. Dat zal vooral via de wateren tot stand moeten komen. Het is een gebied met ontzettend veel verschillende waterpeilen en met veel andere problemen.

Het Naardermeer bestaat deels uit open water en gebieden met waterriet en bos. In dit gebied worden recreanten, onder leiding van een personeelslid of een van de voormalige beroepsvissers rondgeleid.

Het water hebben we inmiddels weer schoon kunnen krijgen, in elk geval in het noordelijke gebied. Jammergenoeg moest dat via een van onze kunstgrepen, namelijk

via de waterzuiveringsinstallatie. Hierdoor kunnen er allerlei waterplanten gedijen, zoals, onder andere, de kranswieren.

Op dit moment, is dit in ieder geval een gunstige situatie, hoewel we liever naar meer natuurlijke processen zouden willen.

Er zijn ook hoekjes waar de begroeiing veel dichter is. Daar ontstaan in het water al drijftilletjes en daar is de bosvorming al een stuk duidelijker te zien.

WATER

Het water is in wetlands, in waterrijke gebieden, natuurlijk het essentiële element waar het om gaat. Het is het "bloed" van het systeem. Het water moet eigenlijk in ieder gebied een eigen specifieke kwaliteit hebben om het moeras-ecosysteem, zo goed mogelijk en zo divers mogelijk te laten functioneren.

In de loop van de tijd zijn er erg veel vervuilingen opgetreden. Er is ook een groot probleem met het wegzuigen van water. Het Naardermeer, bijvoorbeeld, noemen we wel eens een soort vergiet, omdat, door de ontwatering in de omgeving, er in feite constant water uit het Naardermeer naar de zij-kanten wegloopt.

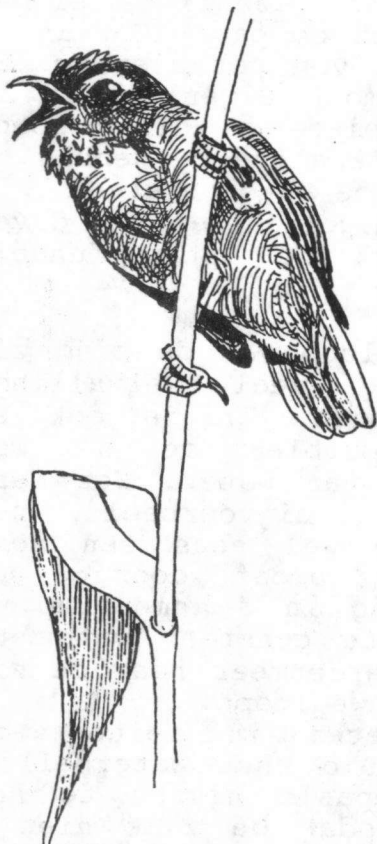
We moeten in feite water inlaten om het waterpeil op een bepaald niveau te houden, zodat de zaak niet te

veel verdroogt.

RECREATIEDRUK

In dit gebied speelt ook de recreatie een heel belangrijke rol, net zoals natuurlijk ook op de heide. Dat geldt zeker in bepaalde periodes, wanneer, als ik mij tot de vogels beperk, een grote verontrusting kan optreden.

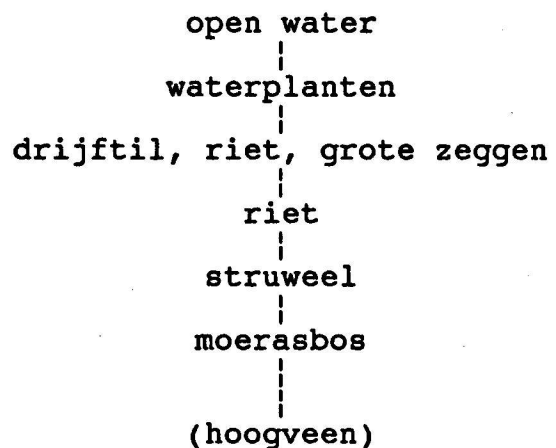
In het Naardermeer, hebben we de toegankelijkheid goed in de vingers. Daar kunnen we dat zelf regelen. In andere gebieden is dat veel minder het geval, behalve in Ankeveen, waar het ook gunstig is.

* RIETZANGER
(*Acrocephalus schoenobaenus*)

Als voorbeeld van de ontwikkeling die zich in het Vechtplassengebied in de afgelopen decennia heeft voorgedaan neem ik de legakkers bij Tienhoven, en de Breukeleveense plas. Er heeft zich daar op de legakkers, die decennia geleden allemaal korte moerasvegetaties en grasachtige vegetaties hadden, een geweldige hoeveelheid bos ontwikkeld. Ze zijn voor een groot gedeelte "verbost" of met struwelen dichtgegroeid. Aan randen van legakkers komen nog moerasachtige vegetaties met riet voor, maar ook hier is een heel sterke ontwikkeling naar bosvorming te zien.

In Figuur 1 is het schema met de verschillende successtadia te zien.

**Figuur 1 - Successie stadia
in moerasvegetaties
(wetlands)**

Evenals op de hei, is bosvorming ook in onze natte

gebieden een van de belangrijkste optredende processen. De bossen en de struweelen langs de grasachtige stroken van de legakkers, zijn gebieden die aanvankelijk open water waren, de zogenaamde petgaten.

Op de legakkers werd vroeger het veen, uit de petgaten gedroogd. Deze zijn echter langzamerhand dichtgegroeid en verbost. Doordat het moeras verdwijnt en het bosgebieden in toenemende mate naar elkaar toe groeien, treedt er een verlies van open ruimte op. Daardoor treedt er vooral ook een

verlies op van de moerasachtige situatie.

In het open water komt er eerst een ontwikkeling van waterplanten. Deze vormen de zogenaamde drijftillen. Uiteindelijk komt er dan een ontwikkeling naar moerasbos. Dat kan, zeker als het decennia lang ongestoord gegroeid is, vanuit een biologisch oogpunt heel aantrekkelijk zijn, maar wanneer er erg veel van is, dan rijst de vraag of we niet grote verliezen van andere types biotopen in de successie lijden.

Waterplanten	Drijftil/ riet/zeggen	Struweel	Moerasbos
Zwarte Stern	Roerdomp	Grasmus	Aalscholver
Purperreiger	Blauwborst	Roodstaart	
Woudaapje			
Lepelaar			
Krooneend			
Bruine Kieken- dief			
Porseleinhoen			
Rietzanger			
Grote Karekiet			
Baardmannetje			

Tabel 2 Rode Lijstsoorten in Relatie tot Successiestadia.

En als we dan naar de vogels kijken, kunnen we ons afvragen wat er daarmee dan op dit moment in feite aan de hand is. Als u de habitats

(biotopen) invult met soorten (hebben wij als leidraad bedreigde of in aantal achteruitgaande soorten van de Rode Lijst genomen), dan

ziet u dat juist een groot aantal Rode Lijst-soorten, afhankelijk zijn van riet- en zeggevegetaties en de drijftillen (zie Tabel 2).

De vraag rijst dan dus "Wat kun je daar nu aan doen?" Eigenlijk moet je je daarvoor natuurlijk nog afvragen: "Moet je er iets aan doen?", want we zeggen ook dat we bij het natuurbeheer in toenemende mate toch geporteerd zijn van het zoveel mogelijk gebruik maken van natuurlijke processen. We beheren systemen en we zijn niet op soorten alleen gericht.

Natuurmonumenten hanteert bij het natuurbehoud als leidraad dat gekeken wordt naar het totale scala van "kijken wat er is" tot het ontwikkelen van nieuwe natuur. Voor Natuurmonumenten betekent het dus niet alleen maar conserveren van wat er is, maar dat wij een grote verscheidenheid aan landschappen, terreintypen, ecosystemen en soorten de beste waarborg vinden om binnen Nederland en, in feite, in de hele wereld, de bio-diversiteit te kunnen handhaven.

Dat wil niet zeggen dat we op iedere plaats ons altijd laten leiden door de in aantal achteruitgaande soorten. We zullen op een gegeven moment kijken naar het geheel. Ook een leidraad bij ons is, dat we toch proberen de natuurlijke processen,

die in feite de motor van het systeem zijn, op de lange termijn duurzaam in stand te houden. Dat we proberen die processen zoveel mogelijk ruimte te geven en dat we, binnen het kader van die ontwikkeling, kijken "Wat kunnen we voor die soorten doen?"

Het blijkt dan dat we zitten met een aantal verschillende situaties. Met betrekking tot de vogels kom ik dan terug op de vraag "Wat doen we nu?". We hebben gehoord dat er veel plannen zijn. Dat zijn ook heel vaak goede plannen. Maar aan de andere kant hebben we ook gehoord dat er te weinig geld voor is. Dat we, voor het uitvoeren van veel van die activiteiten, moeten komen tot aanschaf van meer afgeronde eenheden van terreinen. En dat we ook het waterbeheer veel meer moeten kunnen sturen.

Wij staan als Natuurmonumenten op dit moment voor belangrijke keuzen. Dat kan alleen in de gebieden waar "wij het voor het zeggen hebben", want we zijn daarbij sterk afhankelijk van zeer vele anderen. We hebben bijvoorbeeld veel vergunningen nodig van de overheden. Op zich is dat een heel goede zaak, want je moet je heel goed bewust zijn wat je doet, dat wordt door de overheden getoetst.

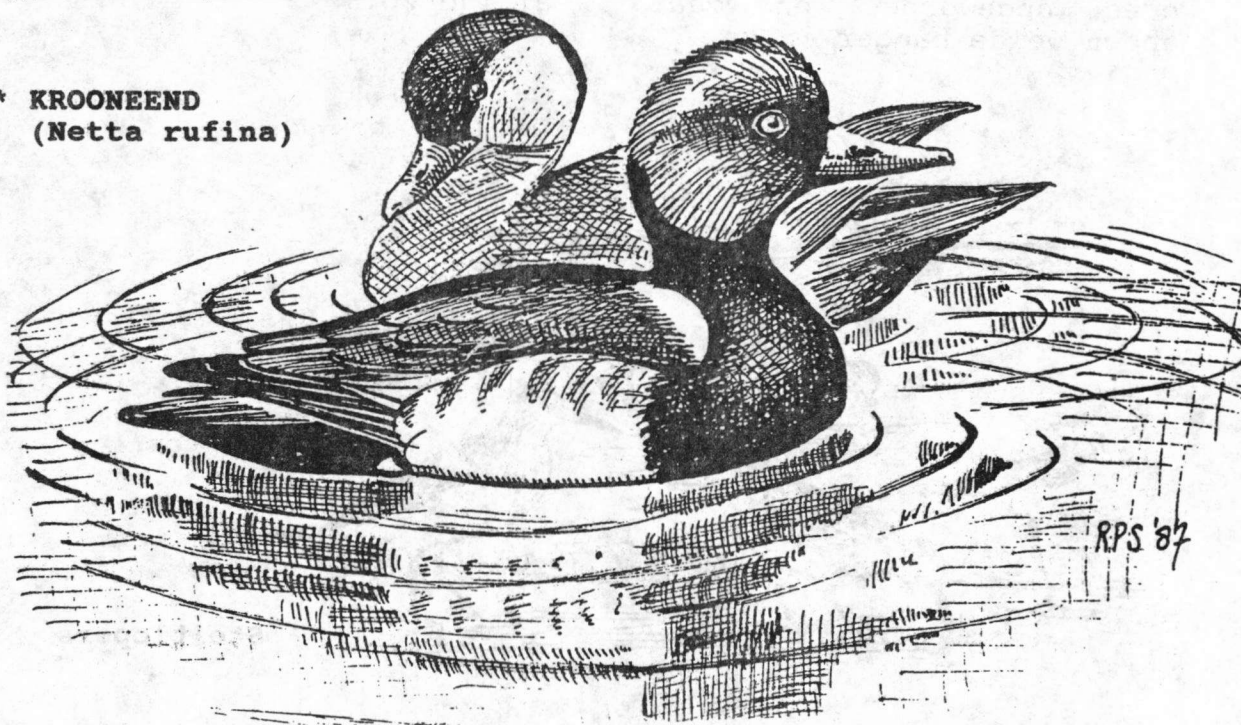
KLEINSCHALIG

In het Ankeveense hebben wij al een aantal nieuwe petgaten gegraven. Dat betekent dat wij daar bezig zijn met een vrij kleinschalig, cyclisch beheer. In plaats van steeds maar maaien en wat oppervlakkig afplaggen, heb

ben we in deze situatie gekozen voor het heel ver terug zetten van de successie.

We verwachten dat we nu veertig a vijftig jaar vooruit kunnen, want we willen dit systeem verder aan zichzelf over laten.

* KROONEEND
(*Netta rufina*)

De lokatie voor deze petgaten is zodanig gekozen, dat er schoon kwelwater in opborrelt en dat betekent dat er ook een rijke, gevarieerde plantengroei kan ontwikkelen. Ook voor de vogels is dat interessant. Wat dat betreft wijs ik, op een veel groter water, op de Krooneend.

Het aardige is, dat juist ook in deze petgaten foeraagemogelijkheden voor soorten als de Krooneend zijn

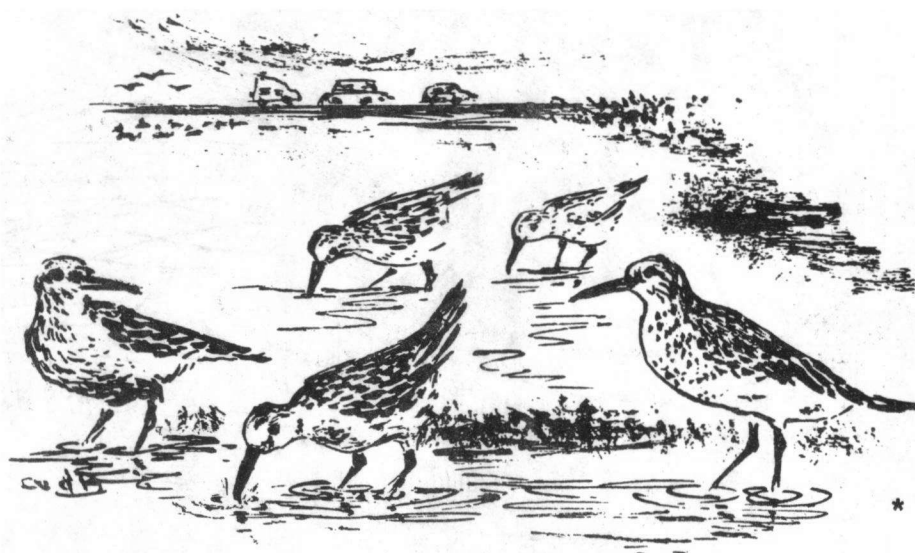
geschapen. Dat geldt ook voor de Purperreiger, die nu, aan de randen, weer wat mogelijkheden heeft.

Het graven van nieuwe petgaten is één mogelijkheid. Het is in feite heel kleinschalig. Een andere situatie voorbeeld is eigenlijk een bijkomend produkt van dingen die we ook moeten doen. Dat is het baggeren.

Als je in het plassen gebied niet, onder de huidige om-

standigheden, met een bepaalde periodiciteit, de bagger uit het water haalt, dan betekent dat dat ze dus sterk verlanden en uiteindelijk is het dan nodig om weer een keuze te maken. Dat hebben we in het Ankeveense gedaan. Aan de rand van het gebied hebben we kades opgeworpen en daar hebben we de bagger in ge

spoten. Jammer genoeg, is de bagger heel vaak zeer sterk vervuild en moet het, onder bepaalde omstandigheden soms zelfs eigenlijk als chemisch afval worden geschetst en naar vuilnisbelten worden afgevoerd. Resultaten van onze welvaartsmaatschappij, maar gelukkig is het niet altijd zo.

* Steltlopers

In Ankeveen hadden we te maken met niet zulke vervuilde bagger. Gedurende een bepaalde, vrij korte periode van een aantal jaren, hebben we hier een biotoopje waar ook steltlopers kunnen zitten. Het is in feite een bijkomend produkt. Het is dus niet iets voor de lange termijn, maar het is in ieder geval een voorbeeld waar je voor een korte periode iets aan wijzigingen in

je gebied krijgt.

Het volgende voorbeeld is veel structureler. Het is niet uit dit gebied, maar uit de Wieden, waar is geconstateerd dat zelfs bij die grote plassen in de kop van noord-west Overijssel er een verdroging optrad, omdat ook daar, rondom de plassen, op de landbouwgronden, er een zodanige verlaging van de waterstanden optrad, dat

het water ook daar uit de Wieden wegzeeg naar de buitenkant. En toen is er gezegd er moeten bij de landinrichting, waar men een aantal zaken voor de landbouw nog verder wilde ontwikkelen, daar moeten dan ook voorzieningen getroffen worden. Zodat de Wieden, met de gronden er omheen, die ook weer moerasgebieden zijn, niet sterker verdrogen.

In feite zou het proces zelfs moeten worden teruggedraaid. En toen is er een zogenaamde hoogwaterzone gecreëerd, dat betekent dat buiten het natuurgebied, op voormalige agrarische gronden is een waterpeil opgezet, waardoor er een tegendruk ontstond, om het water uit het natuurgebied tegen te houden. Het is uiteindelijk ook weer een situatie, die ook voor de toekomst, voor wat het beheer betreft, kunstmatige elementen houdt, omdat het weer het opzetten, het houden van een hoger peil inhoudt. In ieder geval is het wel ten gunste van het natuurgebied.

PLAN OOIEVAAR

Veel mooier zou het natuurlijk zijn, wanneer je van natuurlijke processen en natuurlijke dynamiek gebruik zou kunnen maken. Dat is ook het gene waar we naar zoeken. We proberen dat in een aantal plannen ook uit te werken. Op dit moment is het Plan Ooievaar, bijvoorbeeld, een situatie waar er ge-

bruikt gemaakt wordt van de dynamiek in het riviersysteem. Een van de belangrijke dingen is, inderdaad, dat je via een verdere inrichting van een dergelijk gebied een uitgangssituatie kunt creëren waarbij de rivierkrachten hun werk kunnen doen.

Bij het laagveengebied, met al die verschillende waterpeilen zijn daarvoor, op dit moment, nog geen mogelijkheden. Toch zijn we daar nu aan het kijken, hoe we kunnen komen tot verbetering van de situatie. We hopen ook dat de bestuurders daaraan eveneens de nodige aandacht blijven besteden.

NIEUWE VENEN

Maar hoe dat kan worden bereikt, ik kan het u heel eerlijk zeggen, weten we, op dit moment, beslist niet. Wat je kunt doen is van situatie tot situatie verschillend.

In Nieuwkoop heeft de vereniging het plan Nieuwe Venen gelanceerd. Daar zien we een aantal mogelijkheden, hoewel ook daar kunstmatige elementen in blijven zitten, omdat het water dat uit de natuurgebieden wegzakt, in spaarbekkens moet worden opgevangen en het vanuit de spaarbekkens, op andere momenten in het jaar, weer moet worden terugpomppt. Dan heb je echter wel helder water behouden.

Hoewel we, in feite, voor een groot dilemma staan bij

de beheersplannen voor onze streek, hebben we toch ook goede hoop omdat plannen van de overheid, zoals het Natuurbeleidsplan en het Milieubeleidsplan, zoveel goede aanzetten geven. Daarom hebben wij hoop en zijn wij optimistisch gestemd, want we zien dat, door samenwerking van overheid en particuliere organisaties, het nodige kan worden gedaan. Er kan zeker weer wat worden teruggewonnen. Het gaat niet makkelijk en wij zijn natuurlijk zeer gebaat bij ondersteuning van alle kan

ten. Niet alleen rechtstreeks via lidmaatschappen, maar ook door andere organisaties, zoals de uwe. Wij hopen dat we ondersteuning krijgen, omdat we alleen met elkaar de druk en vooral de politieke druk kunnen opvoeren om te halen wat we willen. En dat is een goede natuur in Nederland!

Ir. E.P.L. Hessels is directeur Terreinbeheer bij Natuurmonumenten in 's-Graveland.

OVERPEINZINGEN OVER NATUURONTWIKKELING

Drs. F. Vera

U heeft mijn titel gezien, **Overpeinzingen over natuurontwikkeling**, en ik wil benadrukken dat het overpeinzingen zijn. U krijgt dus van mij geen kant en klaar verhaal over dat is natuurontwikkeling, zo moeten we het doen of niet doen. Ik hoop dat ik iets aangeef wat u wellicht aan het denken kan zetten om te bevorderen wat u natuurlijk ook nastreeft als natuurschermersorganisatie, en dat is zorgen dat de van nature aanwezige planten- en diersoorten hier in Nederland duurzaam kunnen voortbestaan.

Als ik het heb over natuurontwikkeling, dan is dat dus

'natuur ontwikkelen'. En dan is eigenlijk de eerste vraag die je zou moeten stellen: Wat is natuur? Nu denkt u misschien dat u dat allemaal weet, en ik denk eigenlijk ook wel dat ik het weet, maar laat ik u vertellen wat ik ervan vind. Wellicht dat u het daar helemaal niet mee eens bent, wat illustreert hoe verschillend wij over het woord 'natuur' denken. Voor mij is natuur wat om de mens aanwezig is en wat niet of nog niet door de mens is gewijzigd.

CULTUUR

Het omgekeerde, alles wat wel door de mens gewijzigd is, behoort tot het domein

van de cultuur.

Dat lijkt dus een heel rigide definitie, waarvan u zult zeggen 'Daar kan ik helemaal niks mee, die is volstrekt onwerkbaar'.

De eerste vraag is: Mag de mens dan niet wijzigen? Natuurlijk mag dat. Maar we weten dat die wijzigingen juist tot iets leiden waarom u zich verenigd hebt in deze club, namelijk het verdwijnen van wilde planten- en diersoorten. Dus in het menselijk handelen ligt in feite ook de kiem van de natuurbescherming. De natuurbescherming is ontstaan door menselijk handelen, althans de gevolgen ervan. Een aantal mensen vond die niet goed en heeft zich ertegen teweergesteld.

U zult wellicht ook zeggen: Ik heb niks aan die definitie, want met uw definitie moet ik vaststellen dat er nergens meer ter wereld natuur is.

Dat klopt. Maar ik denk dat dat ook niet de vraag is waarmee natuurbescherming zich bezighoudt. De natuurbescherming zou zich moeten bezighouden met de vraag: Wat is meer of minder natuurlijk?

En dat is ook het spanningsveld waarin de natuurbescherming zich afspeelt. Want dat meer of minder bepaalt natuurlijk, of er meer of minder van de van nature aanwezige diversiteit aan planten- en diersoorten aan-

wezig kan zijn.

En om te kunnen zeggen of iets meer of minder is, heb je een maat nodig, een ijkpunt. Dat ijkpunt moet waardevrij zijn, en daaraan voldoet naar mijn idee die definitie van natuur.

Ik wil mijn idee van natuur graag plaatsen tegenover de situatie in Nederland in het algemeen.

Ik begin heel ergens anders, met het tropisch regenwoud. Dat beantwoordt bij u allemaal waarschijnlijk zonder enig probleem aan de definitie 'buiten de mens om, niet door de mens gewijzigd'. En we doen ook allemaal ons best om vernietiging van dat regenwoud te voorkomen. Vaak wordt het afgebrand, dat wil zeggen door de mens gewijzigd. Geen natuur meer, dus, en in zekere zin het begin van een cultuurlandschap.

Wat is dan ook de houding van de internationale natuurbescherming? Die zegt: Je moet met je handen van dat tropische regenwoud afblijven. Zo simpel is dat. De bromelia's die je in een regenwoud ziet, zijn daar niet door de mens gebracht, niet door een tuinman geplant. Het is zelfs omgekeerd: Ze worden uit het regenwoud gehaald en in huis gezet.

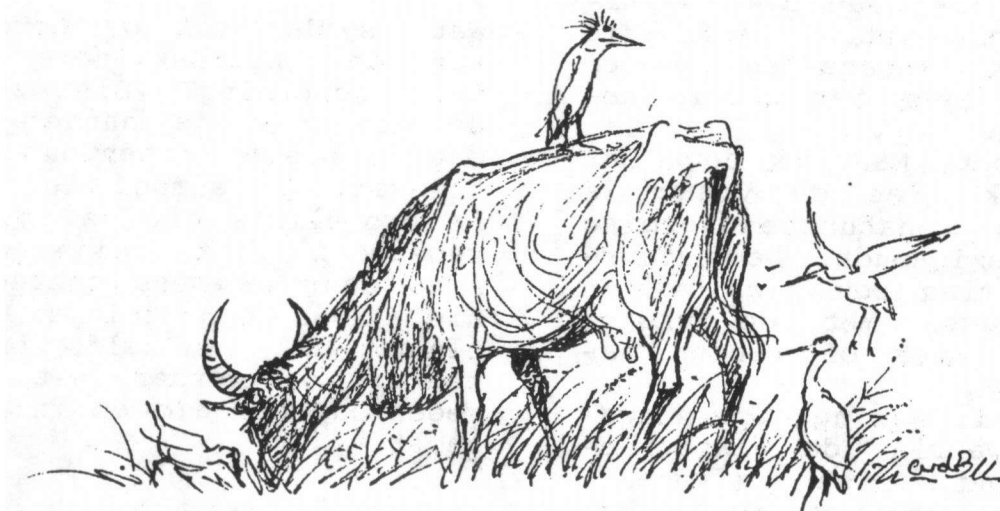
WORSTELING

Hoe ligt nu de situatie in Nederland? Daar wordt het

verhaal misschien wel veel ingewikkelder. Want wat is Nederland? Ontgonnen. Nederland is een cultuurlandschap. En men worstelt ook met dat begrip natuur. Eerder is al gesproken over een rapport van Natuurmonumenten, en dat is ook typisch zo'n worsteling met dat natuurbegrip. Het rapport heet 'Natuurontwikkeling tussen Nieuwkoop en Botshol'. Ik citeer daaruit ten aanzien van het begrip natuur: 'Specifieke weidenatuur kon zich hier optimaal ontwikkelen en vormde een verrijking ten opzichte van de natuurlijke situatie. Ook toen was de voorkomende natuur al voor een groot deel bepaald door menselijke activiteiten in het gebied, zoals turfwinning en veeteelt.'

Dan ben ik dus echt volstrekt het spoor bijster over wat natuur is en kenmerkend wordt hier met natuur iets heel anders bedoeld dan dat tropische regenwoud. Terug weer even naar dat tropische regenwoud, want ik gebruik het omdat het voor ons ook zo herkenbaar is. Als in Nederland de natuur wordt bepaald door menselijke activiteiten als turfwinning en veeteelt, hoe zit het dan in dat tropische regenwoud?

Door het vroeger ongerepte regenwoud lopen tegenwoordig wegen, soms gefinancierd door de Wereldbank. Het gevolg van wegeaanleg is dat vanuit de wegen uitgestrekte delen regenwoud worden ontgonnen. Een van de dingen die je dan ziet, is dat vee

* KOEREIGER (*Bubulcus ibis*), de kampioen van het tropisch regenwoud.

wordt gehouden, nadat het regenwoud eerst is gekapt en afgebrand. Herinnert u zich nog? Natuur - menselijke activiteiten als veeteelt. Is dit dan goed voor de natuur? Voor de tropische natuur? Wat gebeurt hier eigenlijk? Hier vinden juist door dat menselijke ingrijpen enorm veel veranderingen plaats. En een van de ingrijpendste veranderingen is dat de van nature aanwezige diversiteit plaatsmaakt voor een cultuurlandschap waarin zich wel degelijk nog wilde planten- en diersoorten ophouden. Maar die wilde planten- en diersoorten zijn dan bij uitstek de cultuurvolgers.

De koereiger bijvoorbeeld vestigde zich pas de vorige eeuw in Zuid-Amerika, toen de mens daar ook begon met veehouderij. Dat deed hij vooral in Nederlands Guyana, oftewel Suriname.

Op het ogenblik breidt de Koereiger zich geweldig uit in het Amazonegebied, dankzij het kappen en afbranden van de natuur, het tropisch regenwoud, ten behoeve van weilanden met daarop vee. In feite is de situatie hier in Nederland in essentie niet anders dan wat nu in de Amazone gebeurt. We hebben de natuur ontgonnen, er is een cultuurlandschap voor in de plaats gekomen, en die planten- en diersoorten waarvan de levensvoorwaarden overeenkomen met wat nu het cultuurlandschap is, hebben

zich kunnen handhaven en hebben zich zelfs zeer kunnen uitbreiden.

Zoals bijvoorbeeld de Grutto. En we moeten helemaal niet blij zijn dat wij op dit moment 90% van de wereldpopulatie Grutto's binnen onze grenzen hebben. Het illustreert de catastrofale milieuramp die zich in onze natuur heeft voltrokken.

Alleen, wat zie je dan voor beleid? We willen die aantallen handhaven. Als we consequent zijn, zit binnenkort waarschijnlijk 90% van alle Zuidamerikaanse Koereigers in de gekapte tropische regenwouden en dan zouden we, net als we dat nu aan de Nederlandse boeren doen, de Braziliaanse boeren een beheersovereenkomst moeten aanbieden om te voorkomen dat het systeem zich terugontwikkelt naar een meer natuurlijke situatie.

Het opvallende is hoe schizofreen we zijn in onze natuurbeelden. Want zelfs tot in de Tweede Kamer is gedebatteerd over Nederlandse boeren die naar de Amazone zouden gaan. Terwijl het strikt genomen een verrijking zou kunnen zijn ten opzichte van de natuurlijke situatie. U zult het met mij eens zijn dat daar in Brazilië geen sprake van is. Maar waarom dan wel in Nederland?

VECHTPLASSEN

In het Vechtplassengebied zijn we iets soortgelijks wel van plan. Hier is turfwinning geweest, een verandering dus in de natuurlijke situatie, dat wil zeggen hoogveen. Is dat een verrijking geweest? Nee. Het is een verandering geweest, en geijkt aan de natuurlijke situatie is er een verarming opgetreden. Want alle van nature aanwezige soorten, en dat waren de hoogveensoorten, zijn verdwenen. En wat ervoor terug is gekomen, zijn soorten die zich konden aanpassen aan die cultuursituatie.

Even naar de Vechtstreek in zijn totaliteit. Als je gaat praten over natuurontwikkeling, dan moet je je afvragen wat de natuurlijke situatie geweest is. Ik geef toe dat dat een hypothetisch beeld is, een theoretisch beeld. Maar het kan je op het spoor zetten van allerlei natuurlijke situaties, die nu helemaal verkapt en verborgen in dat landschap zitten en die je er met natuurontwikkeling uit zou kunnen halen en kunnen versterken.

Ik wil in dat verband wijzen op de oeverwallen van de Vecht. Het Vechtlandschap was namelijk een rivierenlandschap. Wat is het kenmerk van een rivierenlandschap? Dat zijn oobossen. Bossen met allerlei loofbomen, eiken, iepen, linden, die op de ruggen groeiden

ter weerszijden van de rivier. Overigens niet alleen oobossen. Ook graslanden vormden een belangrijk onderdeel van een natuurlijk rivierensysteem.

Ook begrazing door van nature aanwezige herbivoren als oerrund, het wilde paard, de eland en het edelhert, zorgden uiteindelijk voor een zeer afwisselend landschap.

Van die oobossen is nog wel wat over, want het grappige is dat langs de Vecht juist de bossen als element van het rivierenlandschap over zijn, terwijl in de rest van dat landschap juist de weilanden zijn gebleven. Daar zijn de bossen verdwenen.

In deze oobossen, overal in Europa, groeien allerlei planten, zoals de stinzenflora, die heden en dage als een soort relict nog aanwezig zijn in de landgoederen op de oeverwallen van de Vecht.

Gele anemoon, Zomerklokje, Gevlekte aaronskelk, Sneeuw-klokje, Bosgeelster. Ik wil graag verwijzen naar het prachtige boek van Bakker, uitgegeven door Natuurmonumenten, over de stinzenflora. Daarin kunt u zien dat al deze planten op de rivieroeverwal voorkomen.

In de omgeving van de Vecht komen ook veengebieden met de hen kenmerkende flora voor. De Utrechtse Heuvelrug heeft met zijn hydrologie een belangrijke rol gespeeld in het ontstaan van dat veen, omdat het de laagte tussen de oeverwal en de

Heuvelrug voorzag van water, zodat daar veenvorming kon optreden.

NAARDERMEER

Terug naar de vraag die we ons hebben gesteld. Wat zou in het Vechtplassengebied nu de natuur zijn geweest? De Aetsveldse Polder, tussen het Gein en de Vecht wordt aangegeven als een binnen-delta, want het Naardermeer en de voormalige Horstermeer zijn al heel oud. Het Naardermeer stamt waarschijnlijk al van 300 voor Christus. Het was toen de uitloper van een getijdegebied dat begon bij Bergen in Noord-Holland. Een groot krekengebied, het Oer-IJ, kwam daar uit. Op een gegeven ogenblik is dat afgezonderd.

De Vecht heeft zich waarschijnlijk ontwikkeld als een veenrivier. Hij voerde dus lokaal water af, zonder die oeverwallen. Die oeverwallen zouden pas zijn ontstaan in de Romeinse tijd, en men zegt, al is dat niet zeker, dat de Romeinen daar een rol in hebben gespeeld. De oeverwallen zijn te danken aan de verbinding tussen de Vecht en de Rijn. Als de Rijn hoog water had, en dan moet u denken aan de Kromme Rijn en de Oude Rijn, want de Nieuwe Rijn was er nog niet, dan kwam het water omhoog en trad buiten zijn oevers. Zo zijn die oeverwallen ontstaan.

In 900 na Christus is de Rijn bij Wijk bij Duurstede afgedamd en werd de Vecht in feite een getijdenrivier. Een getijdenrivier die op een gegeven ogenblik te maken kreeg met het Flevomeer, dat zich uitbreidde in de richting van Muiden. Door stormvloeden of krachtige wind werd het water in de Vecht opgestuwd. Het Naardermeer en de Horstermeer waren als het ware expansievaten die aan de Vecht vastzaten. De oeverwallen braken door, waardoor het zoute water tot ver landinwaarts kwam. Door de dynamiek van dat water werden allerlei meer in het achterland gelegen situaties, waar processen als verlanding konden gaan optreden, als het ware schoongeveegd. De bezem ging erdoorheen. De successie werd helemaal teruggezet en de hele ontwikkeling moest weer van voren af aan beginnen.

ZUIDERZEE

Dus wat met de petgaten op een kunstmatige manier gebeurt, is als het ware een cultureel versie van dit natuurlijke proces, waarmee je bent gebonden aan de dynamiek van water, hetzij van zee, hetzij uit een rivier, als een rivier, in dit geval de Vecht, in botsing kwam met het opgestuwde water van de Zuiderzee. Daardoor zijn er nog zoutplanten als relicten aanwezig, zoals de mattenbies in het Naardermeer.

Dat Naardermeer is uiteindelijk in 1383 losgekoppeld van de Vecht. Met de uitschakeling van de dynamiek die het meer regelmatig schoonveegde, kon het proces, ook dankzij de kwel die uit de Heuvelrug kwam, maar een kant opgaan. En dat was verlanden. Als je dat vanuit natuurbeschermings-oogpunt niet wilt, moet je dus voor ramp gaan spelen. Dat betekent dat je het natuurlijke proces met kunstmatige middelen imiteert. Zo zijn in de Weerribben petgaten gegraven, omdat we de processen hebben uitgebannen die dat op natuurlijke wijze deden.

HORSTERMEER

Ook de Horstermeer was zo'n expansievat. Het heeft tot 1437 vastgezetten aan de Vecht. De Vecht zelf is uiteindelijk in 1674 van de Zuiderzee afgesloten door de dam bij Muiden. De Horstermeer is pas in 1629 drooggelegd.

Die drooglegging heeft maar kort geduurd. Men heeft hem weer onder laten lopen, en dat was eigenlijk al een soort natuurontwikkelingsproject. Het bewees de spankracht van de natuur. De wildernis die toen ontstond, is de vorige eeuw beschreven door Van Bemmelen. Die praatte over enorme aantallen vogels in dat gebied, dat verder moerassig was, met bossen, riet en zegge. Zo waren er ongeveer 700

paar Blauwe reigers en Purperreigers. Ongeveer 1000 paar Aalscholvers. En ongeveer 1000 paar Lepelaars. Lepelaars waarvan overigens twee keer per week de eieren werden geraapt, op woensdag en op zaterdag.

Nu hadden de kwaliteiten van de Horstermeer niets te maken met het meer alleen. Want het meer zelf zou onmogelijk zoveel vogels van voedsel hebben kunnen voorzien, al helemaal niet de reigers en de Lepelaars, omdat het daar eenvoudigweg te diep voor was. Met andere woorden: het ging ook om het ingebed zijn van de Horstermeer in een wijde omgeving waar deze vogels hun voedsel konden zoeken.

Maar de lijst was nog indrukwekkender. Het Woudaapje broedde er. De kwak. Bij uitstek kenmerkende bewoners van onze delta. Wat dat betreft waren de Horstermeer, nog voordat het Naardermeer die allure kreeg, en het Schielandse plassegebied bij Rotterdam de sterlokaties voor moerasvogels.

Als u vraagt wat er nog over is van dit Schollevaarseiland, is dat het metrostation Schollevaar, in de buitenwijken van Rotterdam. Op het Schollevaarseiland kwamen ook vogelsoorten voor die nu zijn uitgestorven, zoals de Ralreiger. Diverse malen zijn er 's zomers Ralreigers geschoten. Uiteindelijk zijn zowel Horstermeer

als Schollevaarseiland drooggelegd. En dat is natuurlijk ook, dat zult u wel weten, bijna het Naardermeer overkomen.

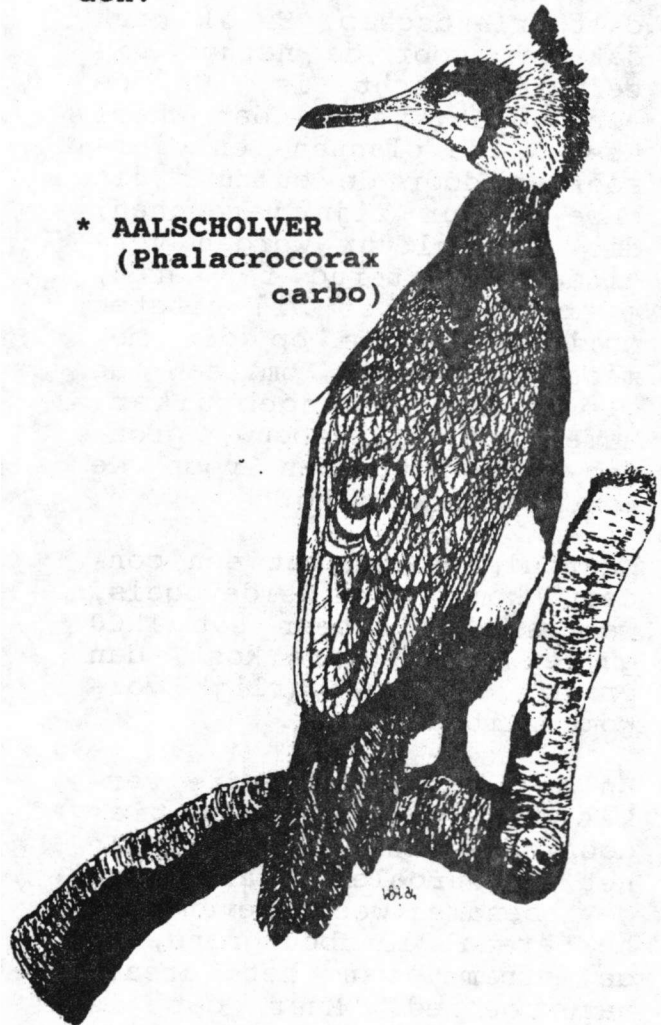
Nog altijd ziet u de littekens van de droogleggingspogingen uit 1806, 1883 en 1886: de kanalen om het water af te voeren. Alleen zou je kunnen zeggen dat er toen nog sprake was van overmacht. De hoeveelheid kwelwater was zo groot dat men het gebied niet droog kon houden.

Als we het hele beeld nog eens nalopen van die ontwikkelingen vanuit de natuurlijke situatie zoals die is geweest in het Vechtplassen gebied, en als je je dan afvraagt wat je in het kader van natuurontwikkeling moet doen, dan kun je dat als referentiebeeld gebruiken. Vervolgens kijk je wat de keiharde randvoorwaarden zijn (Hilversum kan niet meer onderlopen en dat soort dingen) en dan gaan je kijken wat voor ruimte je nog overhoudt. Dan worden Naardermeer, Bethunepolder, en Horstermeer in plaats van mislukte droogmakerijen zegerierende natuurontwikkelingsprojecten. Het streven is dus naar aan meer natuurlijke situaties.

En nu even terug naar het begin van mijn verhaal. Je ziet dat juist heel veel natuurdoelstellingen worden ontleend aan zeer culturele situaties. Dat hoeft niet slecht te zijn als het bijvoorbeeld echt gaat om

het laatste middel om bepaalde vogelsoorten te redden.

* AALSCHOLVER
(Phalacrocorax
carbo)

WEIDVOGELS

Maar ik denk dat vaak andere middelen nog niet of onvoldoende beproefd zijn. En dan doel ik met name op de weidevogels. Het is een uitermate gevaarlijke ontwikkeling als de weidevogels het speerpunt worden voor het natuurbeleid, de metafoor voor de natuur, want dat zou betekenen dat wij alleen

maar Nederland, en de natuur in Nederland, kunnen blijven zien in de context van een cultuurlandschap. En ik denk dat dat voor de natuur uitermate slecht is. Om de eenvoudige reden dat heel veel wilde planten- en diersoorten door de cultuur uit onze natuur zijn verdwenen, door de cultuur worden verhinderd om terug te keren, en bovendien er bij uitstek politiek bezien op dit moment ruimte is om aan de grootste grondgebruiker, namelijk de landbouw, gronden te onttrekken voor de natuurontwikkeling.

Maar als je dan met een concept komt van weidevogels, waarvan het beheer tot 1500 gulden per hectare kost, dan prijs je je natuurlijk volkomen uit de markt.

En je ziet ook dat die verkeerde natuurreferenties doorwerken in het beleid. In het Natuurbeleidsplan staat de toename weergegeven van het areaal landbouwgrond, en de afname van het areaal natuurgebied. Maar dat is een volkomen verkeerde voorstelling van zaken, want het areaal natuurgebied in Nederland is sinds 1900 alleen maar toegenomen. Het areaal landbouwgebied is sinds 1900 alleen maar afgenomen.

Waarom is dat zo? Omdat in Nederland alles al in landbouwkundig gebruik was. De hei was een landbouwgebied, en het enige wat er gebeurde, en wat leidde tot het verlies van planten-

en diersoorten, is dat de landbouw die daar was veranderde. Wat toen daar gebeurde, was wat er nu in de Amazone gebeurt: De van nature aanwezige soorten verdwijnen, ook die zich nog hebben kunnen handhaven binnen de cultuurcontext.

Als wij zo ijverig zijn, en zeker als we geloofwaardig willen zijn, internationaal, tegenover landen als Brazilië en Maleisië die grootschalige ontginningen aan het doen zijn met hun natuur, dan zullen we in Europa juist grote arealen uit de produktie moeten nemen, om daar natuurlijke processen te herstellen. Want als iets zeker is, is dat dat die natuurlijke processen van oudsher hebben gezorgd voor het duurzaam voortbestaan van onze planten- en diersoorten. Die processen en de daarbij behorende soorten waren er namelijk al veel eerder dan boeren, tuinders, veehouders en stedelingen.

En zeg dan niet dat die ruimte er niet is. Die ruimte is er wel. Want vergeet niet, we zijn een stedelijk land. 94% van de bevolking moet het doen met 25% van de ruimte, en de andere 75% is in handen van 4% van de bevolking. Ik denk dat je vanuit de politiek daar verandering in zou moeten aanbrengen. Anders zullen de Brazilianen over een tijdje ook zeggen: Wij ontginnen helemaal geen natuur, wij

zijn de natuur aan het ver-
rijken, met veehouderij.

Drs. F. Vera is wetenschap-
pelijk medewerker bij de
Vakgroep Natuurbeheer van de
Landbouwuniversiteit Wage-
ningen.

* KWAK
(*Nycticorax nycticorax*)

MOGELIJKHEDEN VOOR SOORTBESCHERMING IN DE PRAKTIJK

E. Wanders

Het is wat dubieus om een natuurbeschermingsorganisatie die 25 jaar bestaat te feliciteren, want zij zou overbodig moeten zijn. Natuur en natuurbescherming behoren een maatschappelijk geaccepteerd goed te zijn. Maar aan de andere kant is het natuurlijk ook zo, dat als mensen 25 jaar lang als groep met een soort taaie volharding elke keer weer de energie en de moed op kunnen brengen om hun doelstelling na te streven voor de samenleving, dat dit best wel een felicitatie waard is.

Soortbescherming in de praktijk, waar hebben we het dan over? Dat varieert van het beheer van natuurgebieden, zoals het eiland Griend, dat zodanig voorzien is van een wal rond het eiland, zodat de broedgelegenheid van de Grote Stern gegarandeerd is. Soortbescherming is ook het ingrijpen in een bestaand natuurgebied door daar grazers in uit te zetten, zodat de structuur van het gebied zodanig geschikt wordt en blijft dat daar soorten van profiteren.

Soortbescherming kan ook zijn, natuurontwikkeling in de Gelderse Poort waar de Rijn ons land binnen stroomt, tot stand te bren-

gen waardoor condities ontstaan waaraan de vogels meer bestaanszekerheid kunnen ontleen. Soortbescherming is ook dat de Eidereenden hun eten houden door ten strijde te trekken tegen de kokkelvisser die over een paar dagen weer uitvaren, een Kerkuil projekt runnen en soortbescherming is ook het bouwen van een Oeverzwaluwenwand van beton waar we dan gaten in maken en zorgen dat de Oeverzwaluwen jaar-in-jaar-uit hun betonwand, hun flatgebouw, weer tegenkomen.

Soortbescherming is zelfs het ophangen van immense hoeveelheden nestkastjes, want uiteindelijk profiteren daarvan Koolmezen, Pimpelmezen en misschien nog een paar soorten. Waarbij ik dan meteen aantekenen dat soortbescherming in wezen een oneindig breed terrein is waar wat orde in moet ontstaan. En die orde zou ik dan vandaag proberen aan te brengen, en tegelijkertijd wat overdenkingen bij onze inspanningen voor die bescherming van soorten.

Waarom maken we ons druk om soortbescherming, wat is eigenlijk een soort en waarom zouden we ons meer druk maken om soorten dan om de natuur als geheel?

UNIEK

Naar ons idee is aan de ene kant de natuur een verzameling soorten en aan de andere kant een interactie van soorten. Daarbij komt dat soorten uniek zijn naar aard, gedrag en hun eisen, zodat ik wat dat betreft ook nog zou kunnen zeggen dat als een soort een keer weg is, is hij altijd weg, dat zit hem in het unieke, de ontstaansgeschiedenis, de ontstaanswijze van een soort.

Soorten zijn bij ons natuurbeeld in feite het centrale gegeven, de kapstok waaraan we de natuur ook gaan ordenen. En een soort bestaat uit populaties en individuen.

Daarnaast zijn er nog een aantal andere overwegingen. Een soort heeft zijn eigen waarde, een soort heeft nut voor de mens of kan dat hebben en een soort is herkenbaar en concreet waardoor we heel zichtbaar en concreet aan het werk kunnen.

Een soort kan ook als indicator fungeren, voor een milieu of een natuur en tegelijkertijd kun je een soort zien als een trekker voor een aantal andere soorten of als een trekker voor een ecosysteem en dan praat je dus veel meer vanuit de soort met daarbij de spin-off naar het hele systeem.

Als we kijken naar het stellen van prioriteiten en ons vooral afvragen hoe dat uit-

sterven tegen te gaan dan valt het in Europa allemaal nogal mee. Daar zijn niet zo veel soorten die met uitsterven bedreigd zijn. Daarbuiten, daar gaat het grandioos mis.

ZEEAREND

We moeten ons realiseren dat van 2% van het oppervlak, 20% van de soorten van afhankelijk is. Dus als twee procent van de grond verdwenen is, dan zijn we 20% van de vogelsoorten kwijt. In Nederland zijn natuurlijk ook al een heleboel soorten verdwenen, Kroeskoppelikaan, Zeearend en de Goudplevier, waarbij we maar moeten afwachten of die door het maken van een plan weer terug zullen komen.

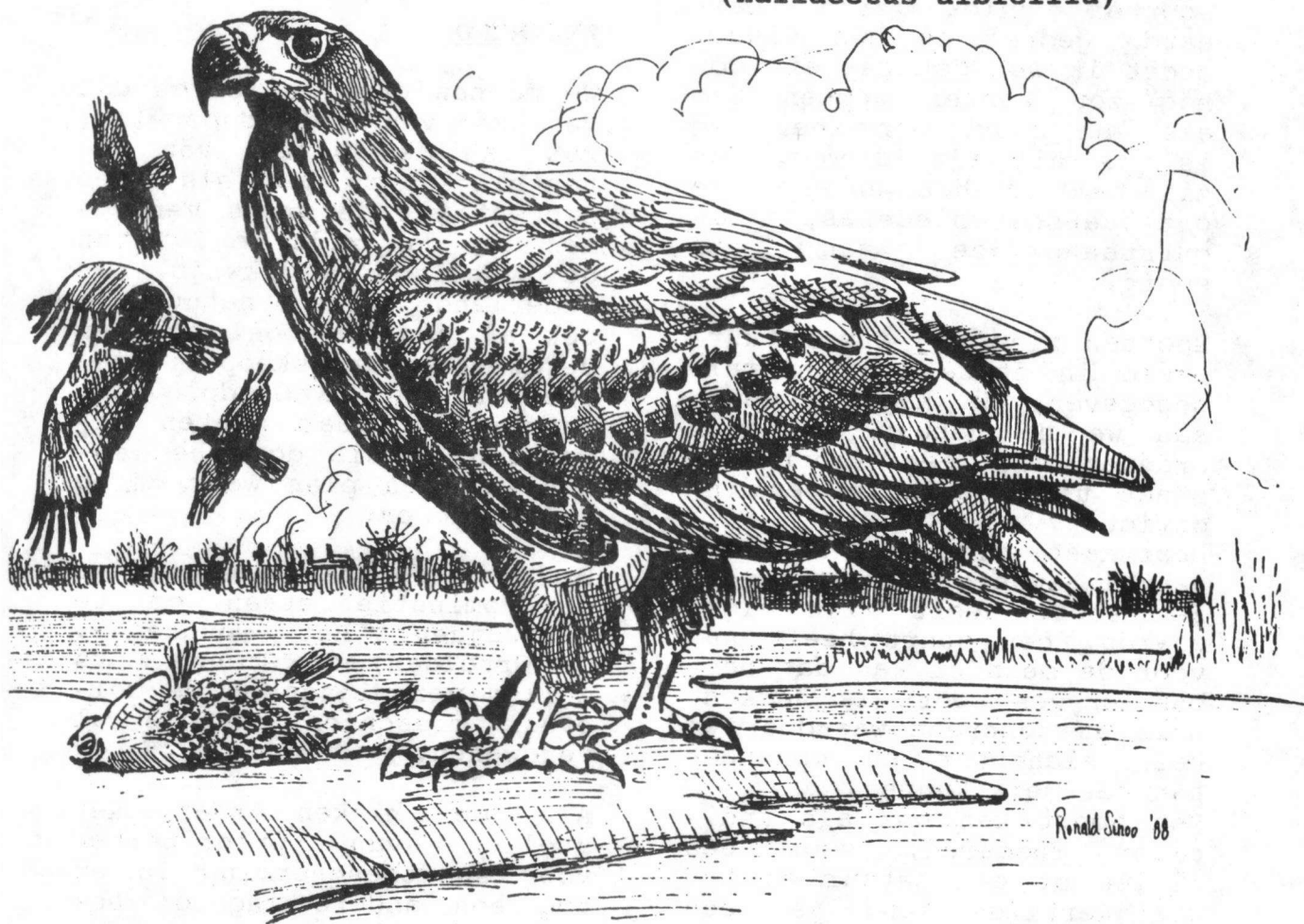
Er zijn soorten die ook op de nominatie staan om te verdwijnen. Het Woudaapje, de Ortolaan, de Grauwe Gors zullen verdwijnen en de Ooievaar misschien is die al verdwenen.

Als we kijken naar het stellen van prioriteiten voor soortbescherming is er nog een andere ingang: hoe belangrijk is Nederland voor een soort? Want we moeten natuurlijk wel weer proberen om met twee benen op de grond te komen, we praten niet over de hele wereld maar we praten hier primair over het werk van vogelwerkgroepen, zodat we ons afvragen, dichtbij huis blijvend, welke rol heeft Nederland

voor een bepaalde soort en
plaatsen dat dan in de in

ternationale context

* ZEEAREND
(*Haliaeetus albicilla*)

RODE LIJST

Om daar orde in te brengen is er de Rode Lijst. Die Rode Lijst geeft de karakteristieke en bedreigde vogelsoorten aan en stelt voor een heel groot gedeelte de prioriteiten waar we naar

leven en werken.

Als we dan vanuit de Rode Lijst gaan praten over soortbescherming dan kunnen we daarmee planmatig gaan werken aan een beschermingsplan voor de soorten die vanuit de Rode Lijst op het prioriteiten lijstje zijn

gekomen. Om gestructureerd te werken en te denken heb je feiten nodig. Feiten worden aangeleverd, vroeger door een heleboel mensen die individueel bezig waren, met notitieboekjes, en die notitieboekjes stonden in een kast en iemand die wat wilde ontdekken moest maar uitzoeken welk notitieboekje en welke kast en welke persoon daarbij hoorde.

SOVON

Tegenwoordig gaat dat via SOVON en steeds meer vogeltellers, al of niet verenigd in vogelwerkgroepverband, die werken samen met SOVON, waar de kast steeds voller wordt met geordende en vergelijkbare cijfers over vogels.

Er moeten knelpunten in kaart gebracht worden. Dit gebeurt op grond van deze feiten en ontwikkelingen. Er is dikwijls een gebrek aan kennis, dat betekent dat er onderzoek geformuleerd kan worden. En dan doet zich meteen de vraag voor of we dan maar rustig wachten tot het onderzoek klaar is en we ondertussen zien hoe de soort verdwijnt, of toch maar alvast aan de slag gaan met in het achterhoofd: beter naar beste weten nu aan de gang, dan de perfectie afwachten. Dan is het te laat.

We kunnen oplossingsrichtingen aangeven in een soortbeschermingsplan en we kunnen concrete maatregelen voors-

tellen en tegelijkertijd aangeven wie wat moet doen. In veel gevallen kunnen particuliere organisaties aan de slag om te zorgen dat soorten niet verdwijnen in ons land.

OVERHEID

We kunnen zo ook aanwijzen wat welke overheden kunnen en moeten doen voor welke vogels. En als de overheden dat dus niet doen dan kunnen we meteen hun aandeel in het verdwijnen van de soort formuleren. Dat is de winst van soortbeschermingsplannen, dat je in kaart brengt wie wat moet doen om verdwijnen te voorkomen.

Dan hebben we in Nederland de gelukkige omstandigheid dat soortbeschermingsplannen in wezen ook nog geadopteerd zijn door de overheid als een beleidsinstrument. Want je kan een plan maken en daarin schrijven hoe het zou moeten, maar het zou nog mooier zijn als de overheid dat overneemt en zegt: wat er in dat plan staat vinden wij dat moet.

Daarna moet dat dan uitgevoerd worden en dan is iedereen eraan gehouden. Want de overheid is immers onze baas nietwaar, we hebben dat alles immers samen besloten.

NATUURBELEIDSPLAN

Dat is ook in het natuurbeleidsplan zo geformuleerd, dat de overheid de plicht op zich heeft genomen om een

aantal soortbeschermingsplannen te maken. Dat leidt dan aan de andere kant meteen tot een heleboel handicaps, het wordt formeel, het kan traag worden, er gaan zich allerlei belangenperikelen afspelen bij het maken van soortbeschermingsplannen en wat betreft de financiering wordt het helemaal een dubieuze zaak, want de plannen zijn er wel, maar van de financiering is niets meer terug te vinden.

* **LEPELAAR** (*Platalea leucorodia*)

Dat heeft er voor Vogelbescherming toe geleid dat we ons af moeten vragen of je met die soortbeschermingsplannen wel op de formele weg door moet gaan, want dan wordt je slachtoffer van de tijdplanning van de overheid, terwijl de soort al aan het uitsterven is.

Nu een paar concrete zaken wat betreft bescherming van

soorten:

De Lepelaar

De Lepelaar is een soort waar een soortbeschermingsplan voor klaar is, en de essentie is, er moeten broedgebieden zijn, die moeten rustig zijn en die moeten geschikt blijven. Er moeten fourageergebieden zijn, en ook op de trek moeten de condities goed zijn. De knelpunten zitten vooral in de fourageergebieden en de trekroutes. Dat is dan in kaart gebracht en dat kan je op een gegeven moment ook aan de slag door te zorgen dat er meer van dat soort gebieden gaan ontstaan.

Dat geldt bijvoorbeeld voor de buurt van het Naardermeer en het is zelfs mogelijk om in het Noordhollands poldergebied weer broedgebieden tot ontwikkeling te brengen. Dus de provincie Noord-Holland kan de beurs alvast gaan trekken.

CONDITIES

De Lepelaar is typisch een soort die je via indirecte weg beschermt. Je kunt niet zeggen, we gaan direct zorgen voor nestplaatsen daar gaat het om gebieden. Je oefent je invloed uit op het niveau van condities van systemen en zorgt ervoor dat daar de Lepelaar zich thuis kan voelen. De Lepelaar is ook een flexibele soort, want hij is in staat om heel makkelijk terug te komen op

plaatsen waar hij geweest is.

Het geeft ook aan dat je bij de Lepelaar kan mikken op zelfstandige natuur waar de Lepelaar dan uiteindelijk zijn eigen weg in vindt.

De Kerkuil

De Kerkuil is een soort die in Nederland aangewezen is op menselijke activiteiten. De soort had eeuwenlang op het boerenerf zijn nestgelegenheid en zijn fouragegelegenheden. Met de Kerkuil is het bergafwaarts gegaan toen de agrarische bedrijfsvoering is verworden tot een industrietak.

De voedselbeschikbaarheid werd steeds minder, zowel op het boerenerf als in het landelijke gebied, omdat de landschappelijke structuur verdween. Bovendien werd door de rationelere bouw van boerderijen, de nestplaatskeuze steeds moeilijker.

Door het plaatsen van kunstmatige nestgelegenheden in moderne bedrijfsgebouwen is het mogelijk om de Kerkuil in ieder geval voor wat betreft zijn broedgelegenheid een zetje in de rug te geven.

Een probleem blijft dat hij voedsel te kort komt, dat zowel op de boerderij in de winter, maar ook in het landschap rond boerderijen de beperkende factor is. Als je begint met het zorgen voor nestgelegenheden in de landschappen waar de Kerkuil nog steeds fourageermo-

gelijkheid te over heeft, zoals in De Achterhoek, heb je daarmee de beperkende factor weggenomen.

Dat neemt niet weg dat je ook moet werken aan de landschappelijke structuur in het Nederlandse agrarische landschap. Daarmee kan je vanuit de soortbeschermingsplannen voor de Kerkuil een aanwijzing geven hoe de landschappelijke structuur, wil die soort behouden blijven, nodig is.

Als dat dan allemaal gebeurd is, dan rijzen er nog een paar vragen. Strenge winters eisen hun tol bij de Kerkuil en dan kom je al gauw bij de vraag: hoe gaan we bijvoeren bij Kerkuilen? En zo zijn er nog een aantal van dat soort zaken waarbij je je meteen weer kunt afvragen hoe de Kerkuil de strenge winter doorkomt enzovoort.

VERKEER

Verder speelt er in het hele verhaal rond de soortbescherming van de Kerkuil nog een ander dilemma: de mortaliteit die door het verkeer ontstaat. Want wat gebeurt er? Op het moment dat je soorten gaat bevorderen en hun broedsucces neemt toe en de aantallen nemen toe, en tegelijkertijd constateert dat de mortaliteit bij verkeerswegen in sommige gebieden zo hoog is dat het voordeel van het broedsucces weer verdwijnt, dan ben je wel heel raar bezig met de Kerkuil.

De Oeverwaluw

De Oeverwaluw, daar zijn twee wegen te bewandelen als we die in Nederland willen houden. Waar door de menselijke dynamiek in zanddepots en zeker in Flevoland de Oeverwaluw steeds meer mogelijkheden had, blijkt juist de laatste tijd dat de Oeverwaluw het steeds moeilijker krijgt.

En dat heeft ertoe geleid dat op allerlei plaatsen in het land Oeverwaluwenwanden aan het ontstaan zijn. Op zich goede initiatieven, waarbij op een kunstmatige manier, net als met nestkasten, de Oeverwaluwen hun broedgelegenheid veilig gesteld zien.

Het is goed voorspelbaar, het is direkt werkend, het is herkenbaar en het spreekt ook aan bij een groot publiek en voor je het weet hebben we honderden van dit soort Oeverwaluwenwanden. Maar daarmee nemen we dan meteen afstand van een duurzaam voortbestaan van de Oeverwaluw, want deze wanden daar moet ieder jaar iemand naar toe met een bak met zand om die pijpen weer vol te duwen, want volgend jaar moeten die Oeverwaluwen weer kunnen graven. En eens in de zoveel tijd moet er groot onderhoud plaats vinden en voor je het weet heb je bestekken en onderhouds-schema's en is de Oeverwaluw helemaal afhankelijk van ons doen en laten.

Veel beter is natuurlijk om

ervoor te zorgen dat de Oeverwaluw ook onder natuurlijke omstandigheden, zoals hij altijd is voorgekomen, kan blijven voortbestaan. Het is veel beter om te zorgen dat de rivieren weer dusdanige vrijheid krijgen dat er weer steile wandjes ontstaan door afkalvende oevers, zodat de Oeverwaluwen daar hun broedgelegenheid kunnen vinden.

Dat is veel moeilijker te bereiken in ons land, het is wel structureel, bovendien heeft het veel meer spin-off naar andere soorten. Want als de Oeverwaluw in zo'n rivierlandschap broedt, dan zit het in zo een landschap in essentie wel goed, ook voor een heleboel andere soorten. Bovendien is het veel duurzamer.

Dan is er nog een middenweg denkbaar waarbij we geen betonnen wanden neerzetten voor Oeverwaluwen en geen rivieren laten meanderen. We hadden vroeger steile wandjes als gevolg van menselijk doen en laten en het is veel beter om die dan in stand te houden en dat doe je dan door ze regelmatig af te steken.

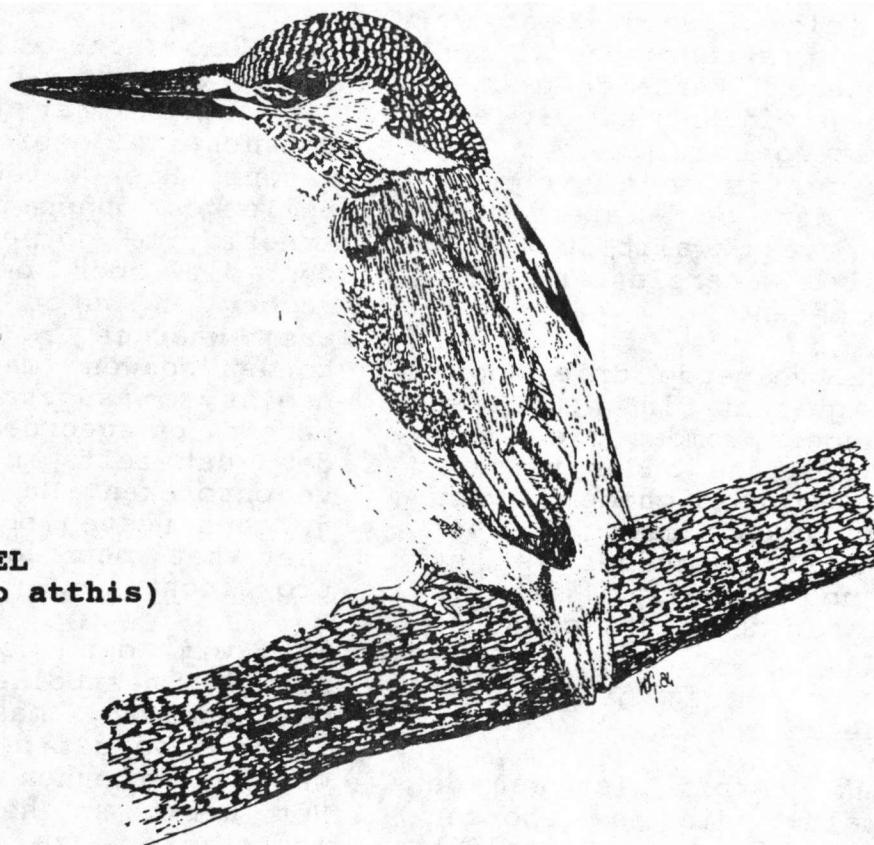
De IJsvogel

Voor de IJsvogel geldt in wezen een vergelijkbaar verhaal als voor de Oeverwaluw alleen is het wat minder ingewikkeld en extreem. De IJsvogel broedt ook in steile wandjes en ook daar kan je zeggen: daarmee gaan we aan de slag. Maar dat is

op plaatsen waar de natuurlijke situaties zijn uitgesloten best moeilijk. Je kunt bijvoorbeeld bomen omtrekken of wachten tot die vanzelf omvallen, maar dat

kost wat meer tijd. Nog beter is om te zorgen dat beken weer zodanig gaan meanderen en slingeren dat daarmee aan de biotoopeisen van de IJvogel is voldaan.

* IJSVOGEL
(Alcedo atthis)

Zwarte Stern

Nu we toch bij het ingrijpen in broedgelegenheid bezig zijn kunnen we overgaan naar de Zwarte Stern, ook een soort die in Nederland achteruit is gegaan door menselijke bemoeienis. En hoe komt dat? Doordat ons water zo ontzettend smerig is dat gewone waterplanten daar

nauwelijks meer in groeien, en er alleen een algensoep over is. En in een algensoep kun je als Stern geen nest neerleggen, dat kan je alleen maar maken op drijvende waterplanten.

En wat doen wij dan, wij maken zelf iets drijvends en daar gaat dan de Stern op. Als overlevingsstrategie om

te zorgen dat de Zwarte Stern niet uitsterft is dat natuurlijk hartstikke goed. Want we behouden de Sterns en we weten welke eisen de Stern stelt, zodat we tegelijkertijd kunnen zorgen dat aan de eisen van de Zwarte Stern voldaan wordt want we kunnen daarnaar verwijzen maar tegelijkertijd moeten we er op wijzen dat dit een noodmaatregel is en dat het veel beter is om er voor te zorgen dat het water weer zodanig van kwaliteit wordt dat die waterplanten weer gaan groeien.

Voor de volgende drie soorten ligt dat in Nederland heel anders, omdat die soorten nauwelijks onder natuurlijke omstandigheden voor zullen komen, maar je weet maar nooit, misschien is het toch nog mogelijk dat in Nederland de omstandigheden wijzigen.

Gierzwaluw

Ik denk daarbij niet aan de Gierzwaluw, die is gebonden aan rotsgebieden. Eigenlijk hebben wij hun rotsen neergezet. Dat zijn onze huizen, waar de Gierzwaluw broedt onder de dakpannen net zoals ze dat vroeger deden tussen de rotsen. Je kunt ze helpen door wat dakpannen neer te leggen die geschikt zijn voor Gierzwaluwen. Ik moet u eerlijk zeggen, we verkopen ze zijn in de winkel van Vogelbescherming, maar over het effect is ons heel weinig bekend.

We hebben ook aan SOVON gevraagd om te proberen in kaart te brengen, via inventarisatieonderzoek welke eisen Gierzwaluwen stellen aan hun broedgelegenheden.

Huiszwaluw

De Huiszwaluw is ook een soort waarvan we weten dat hij alleen maar voorkomt in rotsachtige gebieden in de natuur. Hier worden de nestbolletjes opgehangen aan de kunstmatige rotsen. Ze konden dit doen omdat overal modder en water beschikbaar was, waarmee ze hun nesten konden bouwen, maar ons land begint zo aangeharkt, aangebezemd en geordend te worden, dat zelfs modder begint te ontbreken. En van gif kun je geen nesten bouwen en dus gaat het met de Huiszwaluw erg slecht.

Wat wij dan doen is een soort nestbolletjes, al vorgebakken, maar ophangen in de hoop dat de Huiszwaluwen ze herkennen als nesten. Het werkt en het is zelfs makkelijker, ze hoeven niet eerst een nest te bouwen. Ze gaan erin, graag zelfs en daarmee heb je ze een hand geholpen. Maar ook hier geldt weer, onderhoud, reparatie en tegelijkertijd, aan deze dingen heeft geen enkele andere soort iets.

Veel beter is het, als Nederland gewoon weer modderig wordt. Daar hebben veel meer soorten een voordeel van. Dan kunnen we onze laarzen ook een keer echt gebruiken

want in Nederland heb je die niet meer nodig.

Boerenzwaluw

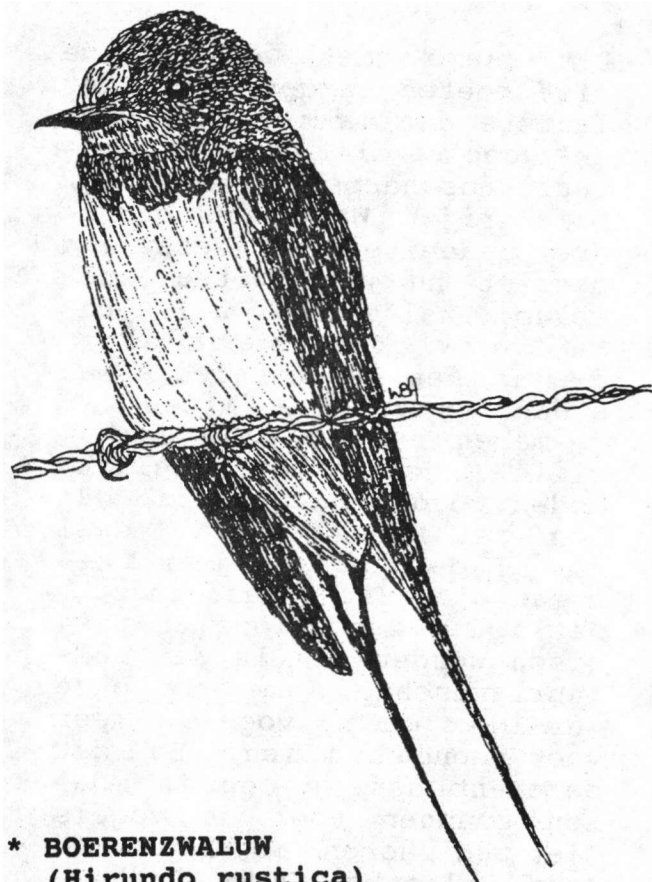
Vroeger was de Boerenzwaluw een soort die hoorde bij de landbouw. Bij de veestallen waar ze continu aanwezig waren en de boeren waren er vroeger gek op, want ze schenen ook nog geluk te brengen. De Boerenzwaluw verdwijnt, misschien is dat ook meteen tekenend voor de toekomst van de landbouw. En dat is meteen het probleem als we de Boerenzwaluw in Nederland willen behouden, want de eisen die we tegenwoordig aan stallen stellen en zeker toekomstige eisen in relatie tot het mestbeleid, maken dat de Boerenzwaluw daar niet meer zal kunnen broeden.

Dus als we hem willen behouden zouden we moeten weten waar hij dan in feite terecht zou kunnen.

We proberen ook nu via SOVON in kaart te brengen welke eisen de Boerenzwaluw aan zijn nestgelegenheid stelt en of hij echt alleen afhankelijk is van boerderijen en veestallen of dat hij ook alternatieven heeft. En misschien gebruikt hij die hier en daar in het land al en als dat werkt kunnen we proberen de Boerenzwaluw te helpen.

CONCLUSIE

Ik heb u een reeks soorten genoemd die gebonden zijn

* **BOERENZWALUW**
(*Hirundo rustica*)

aan het menselijk gebruik van ons landschap en die in wezen cultuurvolgend zijn. Het blijkt dat je dan ook op die plaatsen die soorten met heel directe maatregelen een helpende hand kan reiken. Terwijl het met soorten die gebonden zijn aan het cultuurlandschap meer gaat om het makkelijker maken van broedgelegenheid en ook, kunstmatig, de fourageergelegenheid in stand te houden.

Dat neemt niet weg dat we niet moeten zeggen, laat dat laatste dan maar zitten want de vogels die bij de cultuurlandschappen horen zijn belangrijk. Want het grootste gedeelte van Nederland bestaat nu uit cultuurlandschap. Zelfs als alle natuurontwikkelingsprojecten die in het Natuurbeleidsplan staan zonder alle mitsen en ja-maren en met alle financiële middelen en mogelijkheden worden uitgevoerd, dan nog zal het grootste deel van Nederland blijven bestaan uit cultuurlandschap. Het zou wel hopeloos en tragisch worden als in dat cultuurlandschap, uw en onze wereld, geen vogels meer voor zouden komen. En dat betekent dat we ons in moeten spannen voor de vogels die thuishoren in het weiland, slootkant, in de heg, in de stad, in de knot enz.

Want als we ons daar niet voor inzetten, dan wordt Nederland uiteindelijk een grote ecologische woestijn en ik heb er weinig lol in om daar in te leven. En het is juist een taak van de overheid, maar zeker ook een taak van de vogelwerkgroepen, om te zorgen dat dit soort woestijnlandschappen voorkomen worden en dat Nederland leefbaar blijft voor vogels en leefbaar blijft voor mensen. En laten we dan gewoon morgen en overmorgen de handen uit mouwen steken en het in de praktijk gaan brengen.

Drs. E. Wanders is hoofd van de afdeling Bescherming Vogels van Vogelbescherming Nederland in Zeist.

**DE VOORZITTER SLUIT AF:
VOGELS HEBBEN ACTIEVE ORGANISATIE NODIG**
Rob Kole

In 1992 bestond de vogelwerkgroep vijftientig jaar en zij staat nog steeds bekend als een actieve vereniging, dat hebben we in het nu voorbijge jubileumjaar veelvuldig kunnen vaststellen. Het is verheugend dat veel leden van het eerste uur nog steeds tot de actieve leden

behoren. In het voorjaar van 1991 nam zelfs een groepje van hen, bestaande uit Jan Bos, Jan van Dijk, Carla Holzenspies, en Rie Tabois samen met Jelle Harder, Dick Jonkers en Gerrit Jaspers, het initiatief voor het houden van een symposium over vogels.

In het kader van het jubileum werden in de loop van 1992 een aantal activiteiten ontplooid. Het jubileumjaar werd eigenlijk al min of meer geopend in het najaar van 1991. De Subgroep Vogelherkenningscursus organiseerde toen namelijk al twintig jaar deze populaire cursussen.

Op 15 februari werd de vogelwerkgroep in het zonnetje gezet door de Statenfractie Noord-Holland van D'66, die jaarlijks een Valentijns-groet aanbiedt aan enkele personen of organisaties die zich bijzonder hebben ingezet voor de milieu- of natuurbescherming. Dit jaar kwam de vogelwerkgroep hiervoor in aanmerking. Het is een blijk van waardering en steun voor onze activiteiten van de vereniging. De Statenleden de heer R. Veerman (die onlangs is overleden) en mevrouw Y. van Wagenveld overhandigden bij die gelegenheid in het Bezoekerscentrum Corversbos een grote taart.

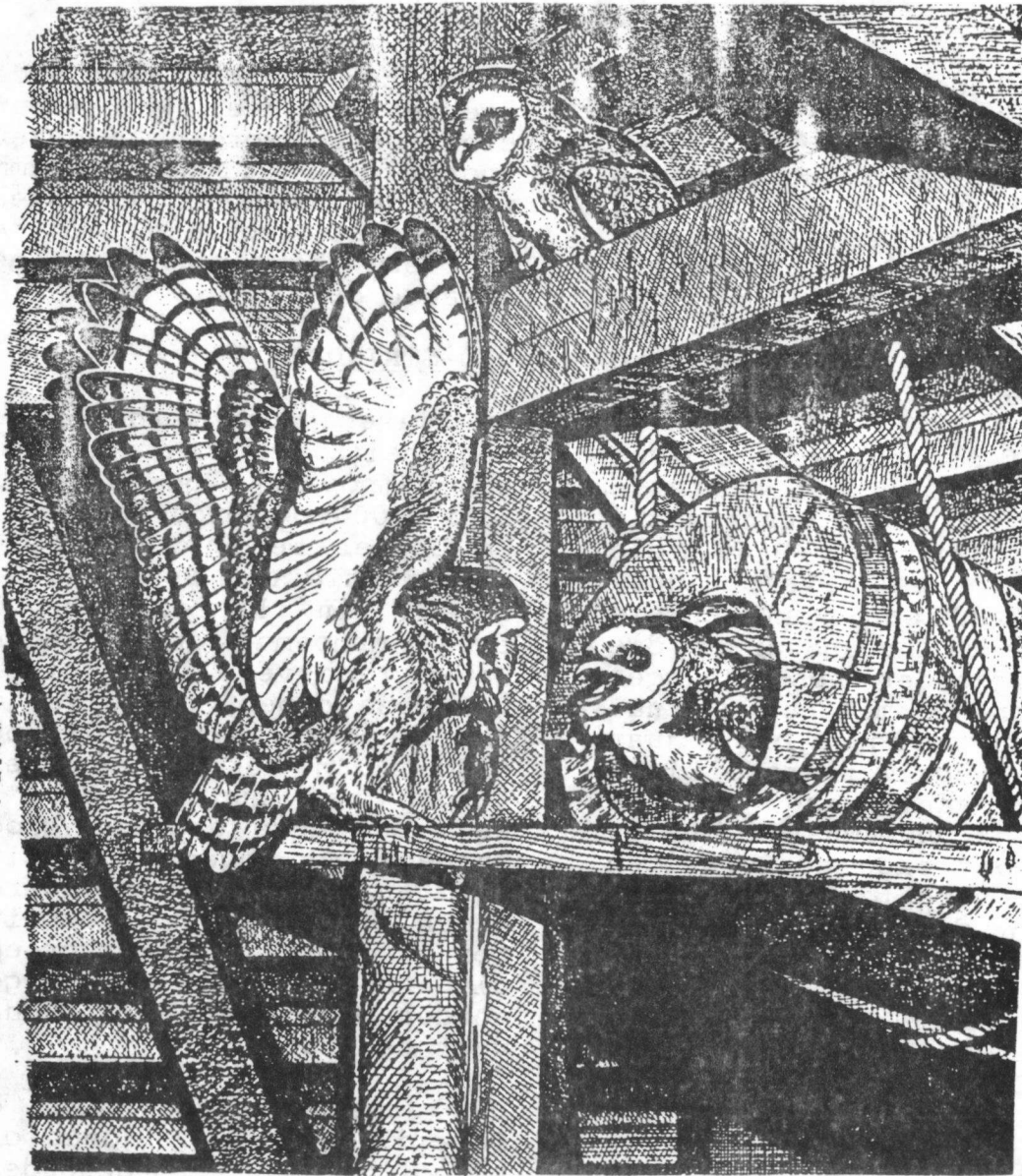
Op 16 mei werd de jaarlijkse Nationale Vogelbeschermingsdag gehouden. Ter gelegenheid van het jubileumjaar organiseerde Vogelbescherming deze dag dit keer samen met de vogelwerkgroep. De organisatie van dit evenement bracht behoorlijk wat extra werk met zich mee. 's Morgens werden er excursies gehouden op het terrein rond kasteel Groeneveld te Baarn. Om de vele honderden bezoe-

kers te kunnen begeleiden moesten er heel wat excursieleiders worden ingezet. Voor het middagprogramma werd de Pandahal te Nieuw Loosdrecht gebruikt. Al met al werd het een zeer geslaagde dag.

OUD-STRIJDERS

Op 26 september werd ter gelegenheid van het jubileum het symposium "Vogels op weg naar 2000" georganiseerd in De Dobber te Kortenhoef. De organisatie van deze dag was geheel in handen van de reeds genoemde groep leden. Dankzij de vele inspanningen van deze groep, officieel de Jubileumcommissie (zelf bezigden zij ook wel de term "groep van oud-strijders"), werd ook deze dag een groot succes. We mogen blij zijn met Jan Bos, een van de ereleden en de eerste voorzitter van de vogelwerkgroep, die ook nu weer bereid gevonden werd deze jubileumdag voor te zitten.

De samenvattingen van de inleidingen, die tijdens dit symposium werden gehouden, zijn in deze uitgave afgedrukt. Diverse sprekers maakten duidelijk hoe groot het belang van vogelwerkgroepen is. De verzamelde gegevens zijn hard nodig om de overheid in staat te stellen verantwoorde beslissingen te nemen en particuliere terreinbeherende instanties, zoals het GNR en Natuurmonumenten gebruiken ze voor het ontwikkelen van

* KERKUIL (*Tyto alba*)

verantwoorde beheerplannen.

BELEID

Een goede samenwerking tussen overheden, terreinbeheerders, instanties en vogelwerkgroepen is in ieders belang. Aan de ene kant kunnen vogelwerkgroepen een

kritische rol spelen die overheid en beheerders kan stimuleren tot het ontwikkelen van een goed beleid of tot het aanpassen van het gevoerde beleid. Anderzijds kunnen ze ook helpen met het aandragen van de gegevens die nodig zijn voor het ontwikkelen van goede beheer-

plannen.

Tijdens het symposium zagen ook twee nieuwe uitgaven van de vogelwerkgroep het licht. De brochure "Vogels zien en beschermen" werd gepresenteerd door Jelle Harder, die ook de redactie ervan heeft verzorgd. Deze brochure is geheel gewijd aan praktische natuurbeschermingsadviezen. Er wordt in deze uitgave een aantal lokaties beschreven die naar onze mening zeer geschikt zijn of geschikt te maken zijn voor het plaatsen van een vogelobservatiehut. Daarnaast bevat deze brochure ook aanwijzingen voor het beschermen van een aantal "kwetsbare" vogelsoorten, zoals de Oeverzwaluw, de Kerkuil en de Gierzwaluw.

De brochure heeft inmiddels reeds de nodige aandacht getrokken en wij vertrouwen er dan ook op dat het mogelijk zal zijn in de nabije toekomst enkele van de beschreven projecten tot uitvoering te laten brengen.

De tweede nieuwe uitgave, "25 Jaar vogels in het Gooi e.o.", werd gepresenteerd door Rob Kole. Dit is een jubileum-uitgave van ons blad De Korhaan en bevat een aantal beknopte beschrijvingen van recente ontwikkelingen bij een aantal vogelsoorten die opvallende veranderingen in aantallen of verspreiding vertoonden. Hoewel slechts een heel beperkte selectie van vogelsoorten is opgenomen, geven

deze beschrijvingen toch een indruk van enkele ontwikkelingen van vogels in het werkgebied van de vogelwerkgroep in de periode na het verschijnen van onze uitgave "Vogels tussen Vecht en Eem" in 1987.

Ook zijn er enkele interviews in opgenomen met mensen die zich jarenlang met de vogels in een bepaald gebied hebben bezig gehouden. Hieruit kan men enigszins een indruk krijgen van de veranderingen die zich in die gebieden hebben voorgedaan. Deze uitgave werd als jubileum-geschenk uitgereikt aan alle leden.

Tijdens het symposium werden er enkele personen, die van grote betekenis voor de natuur- en landschapsbescherming zijn geweest, gehuldigd. Zij kregen ieder een oorkonde uitgereikt. De namen van de mensen die in deze "eregalerij" werden geplaatst, staan ook vermeld in de jubileumuitgave "25 Jaar vogels in het Gooi e.o."

Op voorstel van het bestuur van de vogelwerkgroep werden tijdens een korte, ingelaste ledenvergadering, op deze dag Jelle Harder en Adrie Vermeule, met grote instemming van de aanwezige leden, benoemd tot erelid van de vereniging. Er zijn nu totaal zes personen erelid.

In een toespraak van de voorzitter werd Jelle Harder gekenschetst als de "denktank" van de vereniging. Hij bestoort het bestuur dan ook onvermoeibaar met voorstellen en ideeën op het gebied van de natuurbescherming.

Adrie Vermeule heeft zich jarenlang ingezet als coördinator van de Subgroep Avifauna en heeft als geliefd excursieleider ontelbaar veel mensen gestimuleerd en zeer velen enthousiast weten te maken voor de vogelwereld.

STEUN

Het houden van het symposium en het produceren van de twee genoemde publicaties, was slechts mogelijk dankzij de steun van de Provincie

Noord-Holland, het Wereld Natuurfonds, de Stichting Milieubewustzijn "Het bewaarde land", de Stichting Gooisch Natuurreservaat, Arendina Kroese Stichting, Stichting Vrijwillig Natuur- en landschapsbeheer Noord-Holland en het Anjerfonds Noord-Holland.

Op 27 september werd er een aantal excursies georganiseerd. Vanwege het jubileum waren deze excursies niet alleen voor onze leden toegankelijk, maar vooral bedoeld om mensen in het Gooi en omstreken in de gelegenheid te stellen, onder leiding van ervaren "vogelaars", wat beter kennis te maken met de vogels en hun omgeving.

De deelnemers aan deze excursies konden kiezen uit drie vertrekpunten in drie verschillende gebieden. Ze lagen bij de Zuiderheide, bij Ankeveen en in het bosgebied langs het Gooimeer. Hoewel het weer die dag erg mooi was, bleek de belangstelling van niet leden niet zo groot als was verwacht.

GIFT

Begin november viel ons een flinke gift ten deel van het gewest Gooi en Vechtstreek, dat dit jaar ook 25 jaar bestond.

Jan L. Bos mocht op het Gooicongres van het gewest een cheque van 2500 gulden in ontvangst nemen, een bedrag dat we zullen besteden bij de aanleg van een nieuwe

vogelhut in ons werkgebied.

Uit deze opsomming van ons jubileumjaar blijkt wel dat de vogelwerkgroep, ook na vijftwintig jaar, nog steeds een actieve organisatie is. Dat is maar goed ook, want de bedreigingen voor vogels worden voortdurend groter. In veel gevallen moeten wij ons zelfs al gaan afvragen of een vastgestelde neergaande trend nog gekeerd kan worden.

Voor de Vogelwerkgroep is er dus voorlopig nog genoeg werk te doen. Kijkend naar het ledenbestand en naar de resultaten van de activiteiten uit het verleden, kunnen we echter vol vertrouwen via 1993 met "Vogels op weg naar 2000". Het jubileumjaar is gesloten!

Rob Kole is voorzitter van de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken.

* Het bestuur van de Vogelwerkgroep het Gooi en Omstreken tijdens een excursie bij Hargen aan Zee, november 1992. V.l.n.r.: Dick Jonkers (Nestkasten), Rob Kole (Voorzitter), Pon Ruiters (Secretaris), Willem Jan Hoeffnagel (Avifauna), Joke van Velsen (Excursies), Laura Mudde (Penningmeester), Pieter Schut (Korhaan), Bep Dwars (Algemeen) en Rob van Veen (Eempolders). Op de foto ontbreken: Rick v.d. Akker (Propaganda), Rob Kloosterman (Natuurbescherming) en Paul v.d. Poel (Vogelcursus). (Foto: Een Duitser).

VAN HARTE

De volgende personen en organisaties stuurden ons een felicitatie ter gelegenheid van het symposium:

- de K.N.N.V.
- Vogelwerkgroep Stichts-Hollands Polderland
- Natuurorganisatie "De Windbreker"
- de Nederlandse Ornithologische Unie
- I.V.N. afdeling Nijkerk
- de Vogelwerkgroep Amsterdam
- Mevr. A. de Graaf-Kok
- de D'66 Statenfractie Noord-Holland
- de heer Kemp namens de boeren-organisaties in de Vechtstreek
- de gemeente 's-Graveland
- de familie Van Dijk
- de Arendina Kroese Stichting
- Vogelbescherming Nederland
- de Vogelbeschermingswacht Zaanstreek.

De volgende personen en organisaties overhandigden ons ter gelegenheid van het jubileum een gift of gaven ons een toezegging daarvoor:

- de heer Kemp namens de organisaties van boeren in de Vechtstreek
- de Gemeente 's-Graveland
- de heer en mevrouw van Dijk
- Vogelbescherming Nederland
- Vogelbeschermingswacht Zaanstreek
- de Nederlandse Vereniging voor Behoud van Natuurmonumenten in Nederland
- het gewest Gooi en Vechtstreek

LIJST VAN ADRESSEN DIE U NODIG KUNT HEBBEN

Postadres VWG: VWG Het Gooi e.o., Postbus 1028, 1200BA Hilversum
Postrekening 2529179 t.n.v. Penningmeester VWG Het Gooi e.o.

Het Vogelwerkgroep Bestuur:

Voorzitter	: R.A.Kole	Torenvalk 22	3752 SK Bunschoten	03499-82303
Sekretaris	: P.Ruiter	Bilderdijklaan 16	3743 HS Baarn	02154-24140
Penningmeester	: L.Mudde	Slauerhoffstraat 6	1382 RR Weesp	02940-11683
Lid	: L.J.Dwars-Van Achterbergh	Prinsenstraat 15	1211 LS Hilversum	035-233973
SG Avifauna	: W.J.A.Hoeffnagel	Krekelmeent 72	1218 ED Hilversum	02159-19356
SG Eempolders	: R.van Veen	Hoflaan 17	1241 XL Kortenhoef	035-63642
SG Nestkasten	: D.A.Jonkers	Koggewagen 3	1261 KA Blaricum	02152-60456
SG Propaganda	: R.v.d.Akker	Gooiergracht 15	1251 VA Laren	02153-83071
SG Vogelcursus	: P.van der Poel	Siriusstraat 25	1223 AC Hilversum	035-831592
SG Excursies	: J.J.M.van Velsen	Dotterbloemlaan 39	3742 ED Baarn	02154-18804
SG Korhaan	: P.Schut	Rietmeent 98	1218 AZ Hilversum	02159-36811
SG Natuurbescherming	: R.Kloosterman	Korte Singel 16	1402 SJ Bussum	02159-10562

Waarnemingskaartjes:

Inzenden	: L.Mudde	Slauerhoffstraat 6	1382 RR Weesp	02940-11683
Afhalen	: R.G.Moolenbeek	Mr.J.C.Bührmannlaan.42	1244 PH Ankeveen	035-62641
	: L.Reddingius	Gr.W.den Oudelaan.22	1412 AV Naarden	02159-42508
	: W.J.A. Hoeffnagel	Krekelmeent 72	1218 ED Hilversum	02159-19356
	: P.v.d.Poel	Siriusstraat 25	1223 AL Hilversum	035-831592
	: J.J.M.van Velsen	Dotterbloemlaan 39	3742 ED Baarn	02154-18804

Andere Nuttige Adressen:

Controleur Vogelwet	: R.G.Moolenbeek	Mr.J.C.Bührmannlaan.42	1244 PH Ankeveen	035-62641
Consulent Vogelbescherming en Vrije Vogelreservaten:	R.Kloosterman	Korte Singel 16	1402 SJ Bussum	02159-10562
Aanmelding Vogelcursus	: A.v.Klaveren-Van Oord	Berkenhof 3	1241 VP Kortenhoef	035-61426
Vogelasiel	: W.van Ingen-Den Oude	J.v.Schimmelstr.6	1411 VS Naarden	02159-45658

Voor ongelukken en/of problemen, welke ontstaan tijdens activiteiten van de Vogelwerkgroep, is de vereniging op geen enkele wijze verantwoordelijk te stellen.

Contributie: Voor leden f. 20,- (minimaal), huisgenootleden f. 7,50 (minimaal).
Bij voorkeur betalen aan het begin van het kalenderjaar met de van ons ontvangen acceptgirokaart.

Opzegging van het lidmaatschap dient te geschieden vóór 1 november van elk kalenderjaar.

In verband met de afsluiting der boeken door de penningmeester dienen declaraties voor gemaakte kosten vóór 1 december bij de coördinator van de betreffende subgroep te worden ingediend.

" De Korhaan "
Uitgave Vogelwerkgroep Het Gooi e.o.
Postbus 1028 , 1200 BA Hilversum

port betaald
Hilversum

XH 3016104 G
LECLERCQ J W

VT HOFFSTR 28
1223EE HILVERSUM